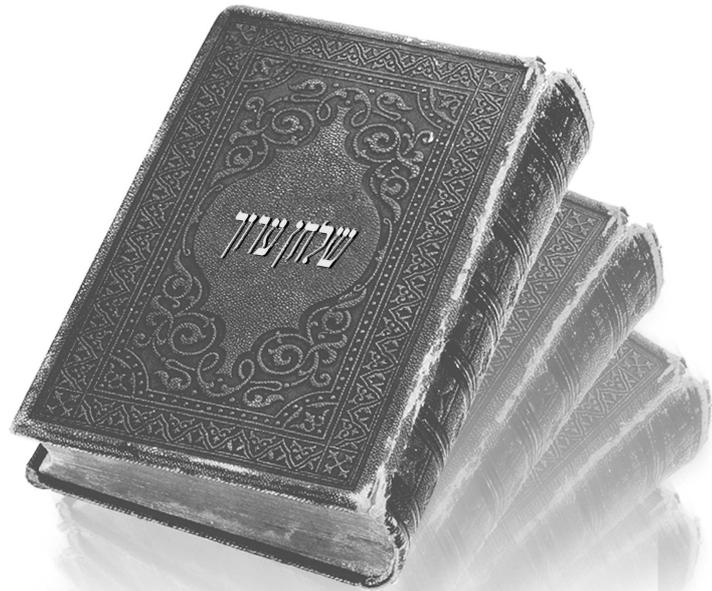

קנין הלכה

4

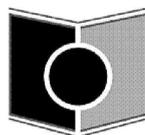
מראי מקומות

מס' 5

חודש טבת תשפ"ו

יו"ד הלכות בשר בחלב

סי' צב, ה' - סי' צג

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

קנין הלכה

מראי מקומות

ציונים לדברי הפמ"ג
שנכללים בחומר הנלמד בחודש אדר תשס"ט
יו"ד סי' צב מסעיף ד עד הסוף וסימן צג

סימן צב

סעיף ה

מ"ז ס"ק יז

ש"ד ס"ק כב, כג

סעיף ו

מ"ז ס"ק כ, כא

ש"ד ס"ק כה, כו

סעיף ז

מ"ז ס"ק כב, כד מד"ה ודע עד הסוף, כה, כו

ש"ד ס"ק לה

סעיף ח

מ"ז ס"ק כט

סעיף ט

מ"ז ס"ק ל

ש"ד ס"ק לה

סימן צג

מ"ז ס"ק ב

ש"ד סק"א עד "וזה הטעם שמיפת חלב נגד הרוטב דשרי"

סק"ג מתחילה עד ד"ה ובענין

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן צב

סעיף ה

גמ' זבחים דף צו: בעא מיניה בישל במקצת כלי וכו' עד ואם בכלי נחושת בושלה ואפילו במקצת כלי. גמ' שם ותרומה לא בעיא שטיפה וכו' עד הא תרומה לא צריך אלא מקום בישול.

הראשונים דנו בטיפת חלב שנפלה ע"ג קדירה מבחוץ אם מפעפעת בדפני הקדירה, ובאו ללמוד זאת מהגמ' זבחים הנ"ל, אמנם נחלקו מה מוכח מהגמ' לענין פעפוע בכל הכלי.

(א) הסמ"ג [מובא בב"י בסעיף זה] כתב, שבגמ' מבואר דבישול מפעפע בכל הכלי, והיינו דסובר דטעמא דקרא שצריך מריקה ושטיפה בכל הכלי הוא משום שהבישול מפעפע בכל הכלי.¹

(ב) הסמ"ק [מובא בטור ובב"י] כתב, שבגמ' זבחים הרי זו בעיא דלא איפשיטא אם בישול מפעפע, וכנראה סובר דאין ללמוד ממסקנת הגמ' הנ"ל, שזו גזוה"כ מיוחדת להצריך מריקה ושטיפה.

[ג] בתשובת מהר"ם [מובאת בב"י] העתיק תשובת רבינו שמשון שכתב שבגמ' מוכח שבישול אינו מפעפע בכל הכלי, מדאיצטריך קרא לחייב מריקה ושטיפה אלמא דגזוה"כ הוא בקדשים.

להלכה: השו"ע הביא את שיטת הסמ"ק שנקמ, שנידון זה אם יש פעפוע בכל הכלי אינו מוכרע ונשאר בספק, [אמנם השו"ע קיצר בלשונו כדלקמן].

כתב הסמ"ק [הובא בטור ובשו"ע], דכיון שיש לחוש שמא הטיפה מפעפעת בכל הכלי לכן למעשה יש להבחין בין שני אופנים: (א) טיפה שנפלה כנגד הרוטב ויש שישים בתבשיל כנגדה, הרי התבשיל מותר. ובטעם הדבר כתב הסמ"ק, וז"ל "דממ"נ אם מפעפעת בכל הכלי הרי נתבטלה, ואם אינה מפעפעת אזי לא יאסר."²

(ב) טיפה שנפלה שלא כנגד הרוטב, חיישינן בזה שמא מפעפעת ואוסרת את הבשר הבלוע בדופן עד שיעור פחות משישים ונעשה הבלוע נבילה, ומקום הנאסר הוא מעל הרוטב, ויש לחוש שאם יערה את התבשיל בעודו רותח דרך המקום הזה יאסר התבשיל אם אין בו שישים כנגד כל הבלוע שנעשה נבילה [דהיינו שישים פעמים שישים].³

ביאורים והערות

1. אמנם החו"ד [ס"ק יג] הקשה על זה מהגמ' שם שמבואר דלגבי תרומה לא בעינן כל הכלי, ומוכח מזה לכאורה שהבישול אינו מפעפע בכל הכלי, וכך פסק הרמב"ם [פט"ו מתרומות הל' יט]. אמנם עיי"ש שהרמב"ם היקל דאין צריך הגעלה רק שטיפה בצונן, וביאר דבריו בתשובתו לחכמי לונלי [המובאת שם בכסף משנה], ולפי"ז נמצא שלפי הרמב"ם אין ראייה לנידון דפעפוע שע"י בישול. והכרתי ופלתי [ס"ק יא] כתב, די"ל דתרומה קילא טפי משום דהתירא בלע ובוה מקילינן שאינו מפעפע בכל הכלי.

2. מחלוקת הפוסקים בביאור לשונו של הסמ"ק

הב"י מפרש [הובא בש"ך ס"ק יח ובהגר"א ס"ק כו] שהכוונה, אם מפעפעת בכל הכלי א"כ נתבטלה בתוך הבלוע שבכלי שיש בו שישים נגדה, ואם אינה מפעפעת בכל הכלי אז מסתמא מפעפעת כנגדה לתוך התבשיל ובטלה בשישים.

הט"ז [ס"ק יט] מפרש [וכך נתבאר כבר באו"ה כלל לא סעי' א] שאם מפעפעת בכל הכלי אם כן מסתבר שבציור זה שנפלה כנגד הרוטב, פעפעה לתוך התבשיל ונתבטלה בשישים. ואם אינה מפעפעת א"כ עומדת היא במקומה ואינה מפעפעת לתוך התבשיל וגם בבישול השני לא תפעפע.

וכתב החו"ד, [סי' יז ס"ק ז] דנפק"מ בין הב"י והט"ז היא בציור שאין בדפני הקדירה שישים כנגד הטיפה, שלפי הב"י [והש"ך] חיישינן לפעפוע בכל דפני הקדירה והן נאסרו ונ"ג ואח"כ נאסר התבשיל. ולפי הט"ז התבשיל מותר, דממ"נ אם יש פעפוע הרי זה מפעפע לתוך התבשיל ובטל בו, ואם אין פעפוע נשאר הטיפה במקומה.

3. לפי הבנת הב"י [והש"ך והגר"א] בלשון הסמ"ק [הובאה לעיל בהערה 2], צריך עיון למה חיישינן שמפעפעת ואוסרת

קנין הלכה

מראי מקומות

וכתב הסמ"ק, התקנה לזה היא שלא יגע בקדירה עד שיצטנן התבשיל, ואז יוכל לערות בלי חשש. [ולהלן סעיף ו יובא המשך דברי הסמ"ק שלא נהגו להקל על סמך צינון הקדירה, עיי"ש הטעם].

כתב החכמת אדם, שאם הטיפה נפלה כנגד הרוטב ולא היה שישים בתבשיל כנגדה נאסר כל התבשיל ונבלע בקדירה, ובאופן זה יאסר הבישול השני, ולא יועיל בו שישים כנגד הטיפה.

כתב הרמ"א [בסוף סעיף ז] ומקורו בספר איסור והיתר שאם נפלה הטיפה על כיסוי הקדירה לאחר שהתחילה הקדירה להרתיח דינה כנפלה כנגד הרוטב, משום שהזיעה עולה אל הכיסוי ויורדת אל הכלי.

והפרי חדש [ס"ק כג] הוסיף, דה"ה אם הטיפה נפלה על דפני הקדירה שלא כנגד הרוטב, אם הקדירה מכוסה וכבר התחילה להרתיח דהכל נחשב כמו כנגד הרוטב, והביאו הגר"א [בס"ק כט] והפמ"ג [במ"ז סוס"ק כח].

אם למהר ולערוך את התבשיל או להמתין יש לדון כמה שההוראה למעשה כנגד הרוטב היא להיפך מאשר כנגד הרוטב, דבנפלה כנגד הרוטב [ויש שישים בתבשיל כנגד הטיפה] ההוראה היא למהר ולערוך את התבשיל מן הכלי, דאין הטיפה מפעפעת לתוכו ברגע אחד ולכן עדיף למעט בפעופע הטיפה אל הכלי, וכ"כ באו"ה [הובא בתו"ח] וברמ"א [סעיף ו] ובש"ך [ס"ק יט], ואילו כנגד הרוטב ההוראה היא להמתין עד שיצטנן התבשיל ואז יערה את הרוטב, וכמש"כ הסמ"ק והובא בשו"ע [כאן].⁴

מעם החילוק הוא, דכנגד הרוטב ממ"נ אין חלק מהקדירה שנעשה נבילה ולכן אין הפסד אם מערה מיד, ולכן עדיף למהר ולערוך כדי למעט בחלק הנכנס לקדירה ומתבטל, משא"כ בשלא כנגד הרוטב חיישינן שמא הטיפה אסרה את הבלוע בכלי בסביבותיה ונעשה נבילה, ובוה עדיף להמתין עד שיצטנן התבשיל, שמא אם יערה מיד יתנועע התבשיל עד המקום שנעשה נבילה ויבלע ממנה איסור. [ואם לא יהיה בו שישים פעמים שישים יאסר התבשיל, וגם אם יהיה בו שיעור זה מ"מ יש להמנע מלגרום ביטול איסור לכתחילה].

וכתב היד יהודה דכאשר ממהר לערות [בנפלה כנגד הרוטב] יערה הכל בפעם אחת, דאם יפסיק באמצע העירווי יתכן שאז לא יהיה שישים בתבשיל כנגד הטיפה ויאסר.⁵

ביאורים והערות

עד פחות משישים כנגדה, אמאי לא אמרינן שאם מפעפעת א"כ תפעפע בכל הכלי ותבטל וכדלעיל. וכתב הגר"א [ס"ק כו] שכאשר הטיפה נפלה שלא כנגד הרוטב א"כ יתכן שאינה מפעפעת בכל הכלי רק בחלק ממנו. [ולפי"ז יש להוסיף דאם הפעפוע היה מגיע עד כנגד הרוטב, אז ממילא היה מתפשט בכל הכלי ומתבטל בבלוע, א"נ דאז היתה הטיפה נכנסת לרוטב, ולכן החשש הוא שמא פעפע ולא הגיע לכנגד הרוטב]. ומהש"ך [ס"ק כג] משמע איפכא, דלהך צד שבישול מפעפע בכל הכלי גם הטיפה שנפלה שלא כנגד הרוטב מפעפעת בכל הכלי ובטילה, ומה שאסרו בנפלה שלא כנגד הרוטב הוא משום הך צד שבישול אינו מפעפע בכל הכלי, דמ"מ יש לחוש שהטיפה מפעפעת בסמוך לה ואוסרת עד קרוב לשישים סביבותיה. [כשם שלפי הב"י והש"ך להך צד שאין פעפוע מ"מ הטיפה שנפלה כנגד הרוטב מפעפעת לפניו, ה"נ בשלא כנגד הרוטב מפעפעת סביבותיה].

והחוו"ד [ס"ק יד] הוסיף בזה דאף שמבואר בגמרא דלהך צד שבישול במקצת בצד כלי אינו טעון מריקה ושטיפת כל הכלי, די בזה שימרק את מקום הבישול ולא חששו שמא נתפשטה הבליעה קצת למעלה בדופן הקדירה, היינו דוקא בדרך עלייה, דלא חיישינן שהבליעה נתפשטה כלפי מעלה, משא"כ הכא חיישינן שהטיפה נתפשטה בדרך ירידה כלפי מטה.

ולפי הט"ז א"ש בפשיטות, דלהך צד שיש פעפוע ס"ל להט"ז דאכן אין זה ברור כמה פעפע, ואפשר שהלכה הבליעה רק בחלק מהכלי [ורק כשנפלה כנגד הרוטב פשיטא לן שנכנסה הטיפה לפניו לתוך הרוטב].

4. לשון האו"ה הוא דטוב למהר ולערוך התבשיל, והיינו שאין כאן איסור גמור של מבטל איסור לכתחילה שהרי האדם לא עשה שום מעשה לבטל האיסור, אלא טוב למעט בביטול האיסור.

5. תוספת עיון

בעיקר מה שכתבו הראשונים, וכן נקטו [הב"י והש"ך], שאם הטיפה מתפשטת בכל הכלי בעינין שיהא בכלי עצמו שישים

קנין הלכה

מראי מקומות

כתב הרמ"א שאם הקדירה חדשה לא קיים החשש שמא אסרה הטיפה את הבלוע שמביכה, שהרי אין שם בלוע, ודי בשישים כנגד הטיפה.⁶

סעיף ו

גם סעיף זה מקורו בסמ"ק שהובא בשו"ע בסעיף הקודם.

מעם המנהג לאסור הטיפה שנפלה שלא כנגד הרוטב, הוא משום דחיישינן שמא לאחר שהטיפה אסרה את סביכותיה [עד מעט פחות משישים], עלתה רתיחת התבשיל אל כנגד המקום הזה ונבלע מהאיסור בתבשיל. [מעם זה מבואר בספר או"ה, והובא בש"ך ס"ק כה]. ועיי"ש בש"ך כמה אופנים שבהם אין מקום לנהוג איסור [א. קדירה חדשה. ב. קדירה ישנה שאינה בת יומה. ג. אם יש בתבשיל

ביאורים והערות

כנגד הטיפה, ואין התבשיל שבתוכו מצטרף, ואדרבה אם אין בכלי שישים כנגד הטיפה הרי הוא נעשה נבילה ואח"כ נאסר כל התבשיל, מבואר דאחרי שהכלי נעשה נבילה נכנס הבלוע שבתוכו לתבשיל ואסרו. ויש לשאול שהרי קיי"ל בדיני חג"נ דהולכין אחר סוף ההתפשטות, וכשם שכאשר טיפת חלב נבלעת בחתיכה אין אומרים שבתחילה נעשית נבילה חלק מהחתיכה ויאסור את כל החתיכה, אלא הטיפה מתפשטת בכל החתיכה ואם יש בה שישים נגדה הרי היא בטילה, וה"נ בטיפה המתפשטת בכלי אין אומרים שתחילה יעשה נבילה חלק מהכלי ותו לא תתבטל הטיפה בכל הבלוע שבכלי, ואפילו בכלי חרס, דהולכין אחר סוף ההתפשטות. וכתב החזו"א [סי' יז ס"ק א] לבאר, דפוסקים אלו סוברים שהכלי עצמו והתבשיל שבתוכו הם שני דברים נפרדים, והתפשטות הטיפה לכלי ומהכלי לתבשיל הן ב' כוחות, ובכח ראשון יש בליעה גמורה בדפני הכלי, בליעה העושה חג"נ אם אין שישים בבלוע שבכלי, ואח"כ פועל כח אחר של הבישול להוציא את הבלוע מדופן הכלי אל התבשיל.

6. תוספת עיון

עיי"ן ש"ך [ס"ק כג] שהקשה על הרמ"א דאף בקדירה חדשה יש לאסור [בנפלה הטיפה שלא כנגד הרוטב], שהרי הדופן בלועה בשר מהבישול הזה שמתבשל עכשיו בקדירה. וכתב הש"ך, דכל מה שבאנו לאסור בשלא כנגד הרוטב הוא מחשש להך צד שבגמ' זבחים [דף צו:]: שבישול אינו מפעפע בכל הכלי, [דלאידך צד בגמ' הנ"ל שבישול מפעפע בכל הכלי הא נתפשטה הטיפה בכל הכלי ובטלה, דכן הוא לשיטת הב"י והש"ך שהובאה לעיל], וא"כ להך צד גם הבישול אינו מפעפע למעלה ממקומו. עוד כתב הש"ך לתרץ, דמיירי שהטיפה נפלה קודם שהתחמם התבשיל, וא"כ גם אם התפשטה סביבה מ"מ לא היה עדיין בלוע בשר שיאסר. ותמה החזו"ד [ס"ק יג], דמ"מ אחרי כן כשהתחמם התבשיל פעפע בשר כלפי מעלה ופגע במקום הטיפה ונאסר, ושוב עלול הוא לאסור. ותירץ החזו"ד, דעד כמה שהבישול היה חזק ופעפע עד מקום הטיפה, גם הטיפה פעפעה באותו זמן אל כנגד הרוטב ונתבטלה ברוטב. [והיינו שדברי הש"ך בתירוץ זה נמשכים אחרי מה שאמר בתירוץ הראשון, דאם התבשיל מפעפע גם הטיפה תפעפע, אלא שהוסיף הש"ך שהיה מקום לפקפק שמא הבישול שקודם נפילת הטיפה היה חזק ופעפע למעלה, ואח"כ בזמן נפילת הטיפה לא היה הבישול כ"כ חזק וממילא הטיפה לא תפעפע אל כנגד הרוטב, ולזה הוסיף הש"ך ד"ל שהטיפה נפלה קודם שהוחם התבשיל, דמענה עד כמה שבאנו לחוש לפעפוע התבשיל, באותו זמן פעפעה הטיפה למעלה].

והחזו"א [סי' יז ס"ק ז] כתב, דכל מה שנקטו הראשונים שהבלוע בדפני הקדירה נחשב כדבר בפני עצמו, ואנו דנים את התפשטות הטיפה אל הבלוע הזה ואת התפשטותה לתבשיל כשני כוחות נפרדים, היינו דוקא בבלוע מבישול קודם, אבל מה שנבלע בדופן הקדירה מהבישול הנוכחי, בודאי מקושר לגמרי לתבשיל שבתוך הקדירה, ולכן אין מקום לאסור את הבלוע בפ"ע אלא הטיפה בטילה בכל התבשיל, ולפי"ז מיושבת קושית הש"ך [ס"ק כג].

קנין הלכה

מראי מקומות

שישים פעמים שישים כנגד הטיפה].⁷

בעיקר דברי השו"ע בשם הסמ"ק דנהגו לאסור בשלא כנגד הרוטב, עיין ש"ך שכתב דמהרא"י והמהרש"ל לא כתבו כן, אלא כתבו דנהגו היתר בזה וכמבואר בסעיף ה' [להמתין שתצטנן הקדירה]. וכ"כ הפר"ח, וגם הגר"א [סוס"ק כט] מסכים לדבריהם, וכן החכמת אדם לא הביא את המנהג הזה. אמנם הפמ"ג [בש"ד ס"ק כד] כתב, דמנהג העולם לאסור בזה, כהסמ"ק, אלא אם כן הוא בערב שבת או בהפסד מרובה [וכמנהג המובא בסעיף ז].

כמנהג של הסמ"ק [לאסור בנפל שלא כנגד הרוטב שמא עלתה הרתיחה], כתב החכמת אדם [כלל מה ס"כ] לאסור גם בשאר איסורין. והיד יהודה כתב, דרק בבשר בחלב מחמירין דחנ"נ בבשר בחלב אסור מהתורה, משא"כ בשאר איסורים. בדברי השו"ע דאם נפלה הטיפה כנגד האש אין היא אוסרת משום שהאש שורפה אא"כ נפל הרבה חלב, עיין הגהות מרדכי [סימן תשמח] שכתב דהיינו שנפלו ד' או ה' טיפות, א"נ כף או חצי כף [והובא בספר תורת האשם]. עוד כתב שם שימחר לקנח את הטיפה, גם בנפלה כנגד האש.

כתב הרמ"א, שבנפלה כנגד האש גם הקדירה מותרת, וכ"כ הגר"א [ס"ק ל], אמנם הש"ך [ס"ק כו] הביא מספר תו"ח בשם האו"ה דיש להחמיר לכתחילה לאסור הקדירה.

דין הקדירה

עיקר הוראתו של הסמ"ק שהובאה בשו"ע [סעיף ה, ו] בענין טיפת חלב שנפלה על הקדירה עוסקת בדין התבשיל שבקדירה, אם מותר או נאסר, ולא דין הסמ"ק בדין הקדירה עצמה אם נאסרה והיא מעונה הגעלה, או שהיא מותרת. והנה לגבי טיפה שנפלה שלא כנגד הרוטב פשוט הוא דלפי הסמ"ק הקדירה נאסרה, שהרי כתב דחיישינן שמא פעפעה הטיפה ואסרה סביבותיה עד שיעור פחות משישים, וכשם שאין לערות את התבשיל בעודנו חם עד שיצטנן, כן אין לבשל בקדירה הזו בישול נוסף ללא הגעלה.

ולגבי טיפה שנפלה כנגד הרוטב נחלקו הפוסקים:

[א] הרמ"א מביא מספר איסור והיתר [כלל לא] שהקדירה אסורה [אף באופן שיש בתבשיל שישים כנגדה, והתבשיל עצמו לא נאסר דמ"מ הקדירה נאסרה], וכ"כ הש"ך [ס"ק יט וס"ק כו]. וכתב הש"ך הטעם, משום דחיישינן שמא לא הכל פעפע לפנים אלא נשאר משהו בדופן הקדירה.

[ב] היש"ש [מובא במ"ז ס"ק יז] נקט, דבנפלה כנגד הרוטב גם הקדירה מותרת מן הדין [ורק לכתחילה אסור להשתמש בה, משום

7. תוספת עיון

עיין חו"ד [ס"ק יז] שהקשה על הש"ך [הנ"ל] שכתב, דבקדירה חדשה אין מקום לנהוג חומרא הנ"ל [ונסגי בשישים בתבשיל כנגד הטיפה], דאמאי לא ניחוש שעלתה רתיחת התבשיל ב' פעמים, בתחילת הבישול עלתה ונבלע בשר בגובה דפני הקדירה, ואח"כ נפלה הטיפה שלא כנגד הרוטב ואסרה סביבותיה, ואח"כ שוב עלתה רתיחת התבשיל אל המקום הנאסר ונאסר כל התבשיל [אם אין בו שישים פעמים שישים]. ותירץ החו"ד דלא חיישינן כולי האי שמא עלתה הרתיחה ב' פעמים דהוי כעין ס"ס, ובהגהת רע"א לחו"ד כתב דאין דבריו מוכרחים, דלעולם י"ל דמחמת המנהג שנהגו לאסור יש לחוש גם לעליית התבשיל ב' פעמים, ובדברי הש"ך הנ"ל דבקדירה חדשה אין חשש, י"ל דמירי באופנים שנתבארו בש"ך [בס"ק כג], כגון שהטיפה נפלה קודם שנתחמם התבשיל, א"נ קודם שניתן הבשר במים. ויש להוסיף דלפי החזו"א [סי' יז ס"ק ז שהובא לעיל] אין מקום לחשש של החו"ד, דלענין הבישול הנוכחי כל מה שנבלע בדופן מקושר לתבשיל שבקדירה והטיפה בטילה בשישים. אמנם החו"ד כתב דבריו בדעת הש"ך שלא סבר כסברת החזו"א הנ"ל כמבואר בדבריו [שם].

קנין הלכה

מראי מקומות

דנראה כאילו נאסרה מהחלב] והסכים עמו הט"ז [שם].⁸

ובטעם ההיתר כתב הט"ז [ס"ק יט], דהוא משום דלהך צד שבגמ' זבחים [צו: הנ"ל] שהטיפה מפעפעת, הרי היא מפעפעת מיד לתוך התבשיל וחשבינן לדופן הקדירה כאילו היא מהתבשיל, והיינו דהכל מקושר ומתפשטת הטיפה בכל התבשיל וגם בדופן [שגם היא בלועה מהתבשיל] ובטלה בשישים. ולהך צד שאין הטיפה מפעפעת א"כ היא רק נבלעת במקומה, ואין מניעה מלבשל בה פעם שניה בשר משום שגם בבישול הבא לא תפעפע הטיפה לפנים, שהרי להך צד אין בישול מפעפע כלל.⁹

להלכה: נקטינן שהקדירה טעונה הגעלה. ולענין כלי חרס שאין לו הגעלה כתב בשו"ת בית יצחק [במפתחות לס' קמח ס"ק ו], דיש לסמוך על שיטת בעל העיטור שהיקל גם בעלמא להגעיל כלי חרס שאינו בן יומו ע"י הגעלה ג' פעמים במימות מחולפים, ואף דבעלמא לא קיי"ל כבעל העיטור, הכא יש לצרף דעת היש"ש והט"ז דס"ל שהקדירה אינה אסורה.

אופן הגעלת קדירה שנפלה עליה טיפת חלב מבחוץ

כתב הפת"ש [ס"ק ג] דאם בא להגעיל קדירת מתכת שנפלה עליה טיפה מבחוץ, צריך להכניסה כולה ליורה גדולה, ולא מהני לזה הרתחת מים בתוך הקדירה, וצ"יין לזה את דברי המג"א [ס' תנב ס"ק יא]. והחזו"א [ס' יט ס"ק ו] כתב, דהגעלה מבפנים מהניא לטיפת חלב שנפלה מבחוץ, ועיי"ש [ס"ק א-ה] שהוכיח זאת מהגמ' ע"ז [דף עו: גבי הגעלת יורה גדולה ע"י דעביד לה גרנפא. ואמנם המג"א פירש את דברי הגמ' הנ"ל באופן אחר, אך החזו"א הביא מכמה ראשונים דלא כפירושו, עיי"ש.

[אמנם לגבי קדירה שבלעה מבחוץ ע"י הכנסתה לקדירה של איסור, ולא ע"י נפילת טיפה מבחוץ, בזה כתב החזו"א דלא מהניא הגעלה מבפנים, דבליעה במים קבועים בכלי, חמירא יותר מבליעה ע"י טיפת חלב שנפלה או ע"י רוטב איסור שגלש מכלי זוב על דפנותיו מבחוץ].

ולפי כל זה כתב החזו"א [ס' יז סוס"ק ו] לגבי טיפת חלב שנפלה כנגד הרוטב ויש שישים בתבשיל, אם התבשיל רותח יש הגעלה על הטיפה הזו כבר בבישול הזה, אף לדעת הפוסקים שכתבו שהקדירה אסורה, ורק אם התבשיל הוא מקפה ואין הרבה משקין, כתב שאין זה נחשב הגעלה.

ביאורים והערות

8. אין טעם ההיתר מבואר ביש"ש היטב, ועיי"ש שנסמך בעיקר על שיטת הראב"ן והרמב"ן [מובאת להלן סעיף ז] דאין חנ"נ בבלוע, וזה מבאר למה אין איסור בכ"ח בדופן הקדירה ולכן אין צריך שישים פעמים כנגד הטיפה, אבל אכתי צ"ב דנהוי כקדירה שבלוע בה טיפת חלב, שאין לבשל בה בשר אף אם יש שישים כנגד הטיפה.

9. תוספת עיון

עיינן פמ"ג [מ"ז ס"ק יז] שתמה על הט"ז דמנין לומר כן, אולי בבישול השני תפעפע הטיפה לפנים. [ולכאורה קושיה זו צ"ב, דהא הט"ז איירי הכא להך צד בגמ' זבחים דבישול אינו מפעפע כלל, ואזיל הט"ז לשיטתו [בס"ק הנ"ל] בביאור דברי הסמ"ק. אמנם לפי הב"י והש"ך שביארו בסמ"ק, דאדרבה, להך צד שבישול אינו מפעפע בכל הכלי אמרינן דמ"מ הטיפה נבלעת כנגדה אל התבשיל, ובליעה זו אינה ברגע אחד אלא היא אורכת זמן, ולכן הורה האו"ה לערות התבשיל מיד, א"כ פשוט שהקדירה אסורה, דהא יתכן שנשארה בה הטיפה או חלק ממנה והיא תפעפע לפנים בבישול השני, ולשיטתם גם אם אין פעפוע בכל הכלי מ"מ יש פעפוע לפנים התבשיל].

עוד תמה הפמ"ג, דמ"מ מהא דכתב האו"ה שצריך לערות התבשיל מיד כדי למעט בכניסת החלב לתבשיל מבואר דיתכן שעדיין נשאר חלב בדופן שלא נכנס לתבשיל. וא"כ צ"ע דלאחר שעירה את התבשיל מהקדירה יאסור החלב שבדופן את הבשר הבלוע בה, דעכשיו כבר אין שישים נגד החלב, וא"כ תיאסר הקדירה ותאסור את הבישול השני.

עיינן חזו"א [ס' יז ס"ק ו] שגם כתב שהקדירה מותרת, וטעמו כהט"ז שהקדירה והתבשיל נידונים כחד וממילא הטיפה בטילה בין בתבשיל ובין בדופן. אמנם החזו"א אזיל לשיטתו במה שביאר דברי הסמ"ק ע"פ הסברא הנ"ל שהקדירה והתבשיל כחד חשיבי, ומהב"י והש"ך והגר"א מבואר שלא נקטו כן בדעת הסמ"ק.

קנין הלכה

מראי מקומות

כתב הרמ"א, דאם בשלו בקדירה זו תבשיל נוסף דין הבישול השני כדין הבישול הראשון, ומשמע שאם הטיפה נפלה בבישול הראשון כנגד הרוטב, אין להקל בבישול השני אא"כ גם בו יגיע הרוטב אל כנגד הטיפה, וכ"כ הש"ך [ס"ק כז], והיינו דאם הבישול לא הגיע אל כנגד הטיפה, יש לחוש שטיפה זו נתפשטה עתה בבישול השני ואסרה את הבלוע סביבה עד קרוב לשישים. ורע"א כתב לפקפק ע"ז, די"ל דכשם שאנו נוקטים שאין בלוע בכלי יוצא ונבלע בכלי אחר אלא אם יש ביניהם רוטב, [ולכן שתי קדירות רותחות שנגעו זו בזו בלי רוטב ביניהם אינם אוסרות זו את זו], כן מסתבר לומר שגם באותו כלי אין הבלוע מתבטל ממקום למקום בלי רוטב. וע"ע בחו"ד [סוס"ק יג] שגם כתב כעין דברי רע"א, דאין הטיפה הבלועה מתפשטת בבישול השני אף אם היא שלא כנגד הרוטב, [כיון שכל האיסור בשלא כנגד הרוטב הוא להך צד שבישול אינו מפעפע בכל הכלי, וא"כ בבישול השני אין הרוטב של הבישול מניע כלל למקום הטיפה, וממילא ס"ל להחוו"ד שאין היא מתפשטת לאסור סביבה]. אמנם הפמ"ג [מ"ז ס"ק יז] נקט, שיש פעפוע בתוך דופן הקדירה גם בלי רוטב, [ויש לעיין בדבריו בסי' צח (שפ"ד ס"ק יד) שהסתפק בזה].

סעיף ז

בסעיף זה מובאת קולא שהקל רבינו יחיאל [הובא בטור] בשעת הדחק, בנידון טיפת חלב שנפלה שלא כנגד הרוטב, ונחלקו הפוסקים בביאור הדברים:

(א) ה"ז [בסי' צח ס"ק א] והגר"א [בסי' צב ס"ק לד] והחכמ"א [כלל מה ס"ז] ביארו שהקולא היא על כל עיקר האיסור שנאסר שלא כנגד הרוטב, שהוא מכוסם על הא שהטיפה מתפשטת ועושה נבילה עד קרוב לשישים סביבה. ורבינו יחיאל סמך בשעת הדחק על שיטת הראב"ן והרמב"ן הסוברים שבלוע בכלי לא נעשה נבילה כלל, וממילא די בשישים כנגד הטיפה, וא"צ שישים פעמים שישים.¹⁰

(ב) הפמ"ג [שפ"ד סי' צג ס"ק א, ובמ"ז סי' צח ס"ק ח ד"ה דע] כתב, דהקולא היא רק שלא להחמיר את המנהג שהובא [בסעיף ו] לאסור בשלא כנגד הרוטב אף אם ימתין עד שיצטנן התבשיל, דחששו שמא כבר עלתה הרתיחה פעם אחת ובלעה ממה שנאסר סביב הטיפה, וע"ז כתב רבינו יחיאל שבשעת הדחק לא חיישינן לזה, ולכן אפשר להקל אם ימתין עד שיצטנן, ואם אין לו פנאי להמתין יכול לערות מהצד השני שלא כנגד הטיפה. אבל אם עירה כנגד הטיפה נאסר התבשיל, אם אין בו שישים פעמים שישים, וכתב הפמ"ג שזו דעת הש"ך [בנקה"כ על ה"ז סי' צח ס"ק ג].

עיינ ט"ז [ס"ק כד] שכתב בשם האו"ה, דאם בישלו מים בקדירה ונפלה טיפת חלב, אף כשאין שישים במים נגד הטיפה, מ"מ המים אינם נעשים נבילה כיון שהחלב הוא היתר, ומה שנבלע בקדירה הוא מעט, וכאשר יבשל בשר יהא בודאי שישים נגד הטיפה.¹¹

כתב החו"ד [בחידושים ס"ק כב] דההיתר שכתב ה"ז בשם האו"ה על קדירה שבישלו בה מים, קאי על טיפה שנפלה כנגד הרוטב [ואין שישים נגדה], אבל אם נפלה שלא כנגד הרוטב, יש לחוש שהיא בלועה בכלי ולכן צריך שישים בבישול הבא כנגד

ביאורים והערות

10. ואף שבעלמא אין פוסקים כהראב"ן והרמב"ן הנ"ל, ונקטינן שהבלוע בכלי נעשה נבילה, הכא מצרפינן את צד הספק שמא הטיפה התפשטה בכל הכלי ובטילה.

11 בתחילת הדברים כתב האו"ה דברים שהאחרונים התקשו בהם, עיי"ש שכתב דאם הטיפה לא עברה אל המים בבישול הראשון, א"כ גם בפעם השנייה לא תעבור. והדברים צ"ב, דא"כ בכל טיפה שנפלה כנגד הרוטב ויש שישים נגדה, שנתבאר לעיל [ס"ן ברמ"א בשם האו"ה דמ"מ הקדירה אסורה, אמאי לא נימא דממ"ג מה שלא עבר בבישול ראשון לא יעבור גם בבישול השני. ועיינ בחו"ד [ס"ק יט] שכתב, דצ"ל דטיפה הנופלת בשעת הבישול נקלשת טובא ע"י הבישול, וגם מה שנשאר בכלי בטל בפעם הבאה. אך כל זה בבישול של היתר, משא"כ אם מתבשל בשר, דבזה מיד בשעת הנפילה נאסרה הטיפה, תו לא מקילינן בטעם קלוש דאיסורא.

קנין הלכה

מראי מקומות

המיפה, אם הבישול השני יהיה כנגד הרומב.

ומה שכתב הרמ"א דאם נשפך חלב רותח על הקרקע דינו ככלי שני מיירי באופן שאין הקילוח מחובר לכלי הראשון, ולכן הוא מצטמן מהקרקע ומקבל דין כלי שני. ואין זה דומה לעירוי שנפסק הקילוח שיתבאר דינו להלן [סעיף ט], דהתם מיירי שהעירוי נופל באויר ובוה לא חל בו דין כלי שני, משא"כ הכא שהקרקע מצננת אותו.

כתב הפמ"ג [במ"ז ס"ק כה], שמוכח מדברי הרמ"א דכלי שני חשיב כצונן לענין דיני תתאה גבר, אף אם הוא חם בשיעור שהיד סולדת בו, ולכן כאשר הניחו עליו קדירה רותחת אין היא נאסרת אלא כדי קליפה. וזה דלא כהמנחת יעקב [כלל נו ס"ק כא] שדן להחמיר בזה דהוי כחם לתוך חם, [והדגול מרכבה ציין לדברי המנחת יעקב אלן].¹²

ולגבי התבשיל שבקדירה כתב החו"ד [ס"ק כב] דלפי הסוברים דכלי שני אוסר, יש להבחין בין שני מקרים:

- [א] אם הקדירה והתבשיל שבתוכה צוננים אין התבשיל נאסר, כיון שגם להחמירים בכלי שני אין הוא עושה פעולה כפולה, להבליע ולהפליט, ולכן רק הקדירה בולעת ונאסרת, אך אין החלב הנבלע בה חוזר ונפלט אל התבשיל.
- [ב] אם הקדירה חמה נאסר התבשיל, אם אין בו שישים נגד החלב, דכיון שנבלע חלב בקדירה, הרי התבשיל החם שבתוכה בולע מעצמו את הבלוע בקדירה.

עיי' חוות דעת [ביאורים ס"ק כ] שכתב, שמשערין שישים בתבשיל רק כנגד החלב שתחת הקדירה ולא כנגד החלב שמהצדדים, ואף שאם היה מניח קדירת חלב ע"ג חתיכת בשר חמה היינו משערין כנגד כל החתיכה אף מה שבולט לצדדים, יש לחלק בין דבר גוש לדבר צלול, בדבר גוש כולו חיבור ולכן נפלט מעם מכולו לתוך הקדירה, ולכן בעיני שישים כנגד כולו, משא"כ בדבר צלול אין כולו חיבור, ולכן משערין רק בחלב שמתחת לקדירה.

ומבואר בדברי החו"ד האלו דמשערין בכל החלב שתחת הקדירה ולא רק בחלב שנבלע בה, והיינו משום דנהי שחלק מהחלב לא נבלע בקדירה, מ"מ טעמו של כל החלב נבלע, וכמו בדבר גוש שאף שהגוש עצמו לא נבלע מ"מ טעמו נבלע. וזה דלא כמו"כ הנצי"ב [בתשובת משיב דבר ח"ד סי' כג], והאג"מ [יו"ד סי' מא] שכתבו שבדבר צלול אין פליטת טעם, אלא רק ממשו נבלע, ולכן א"צ לשער בכל החלב שתחת הקדירה אלא מנכים מה שנשאר בחוץ ולא נבלע בה. ובדברי הרמ"א [להלן סעיף ח] מבואר לכאורה כהחו"ד, עיי"ש שכתב דבעיני שישים כנגד כל החלב דלמטה ולא רק כנגד מה שנבלע בקדירה.

כתב הרמ"א, שדין זה [שהחלב נחשב ככלי שני] הוא רק כאשר החלב אינו אצל האש, ומבאר הש"ך [ס"ק לב] דאם החלב הוא אצל האש הוי ככלי ראשון ועדיפא מיניה, והוא אוסר את הקדירה ואת התבשיל אפילו הם צוננים. ועיי' בחו"ד [ס"ק כא] שתמה על הש"ך, דכשם שנקטינן [בסי' צד ס"א ובש"ך סי' צא ס"ק יז] דכף שנתחבה בתבשיל בקדירה של איסור רותח אינה נאסרת כולה אלא רק מה שנתחב בתבשיל, ה"נ הכא לא נאסר אפילו כל עובי השוליים של הקדירה, אלא רק מה שנשקע בתוך החלב, וכ"ש שהתבשיל לא נאסר. וכתב בהגהות אמרי ברוך שהש"ך רמו בדבריו יישוב לקושיא זו, במה שכתב דהחלב הוי ככ"ר ועדיפא מיניה, והיינו דבסי' קכא [ס"ק יז] סיים הש"ך דכל מה דאמרינן שרק מה שנתחב בתבשיל נאסר היינו דוקא בתבשיל שבקדירה,

ביאורים והערות

12. תוספת עיון

עיי' פר"ח [ס"ק כט] שכתב, שדברי הרמ"א אזלי לשיטתו דס"ל [בסי' קה] דכלי שני אינו מבליע ואינו מפליט, אבל לשיטת המהרש"ל, הט"ז והש"ך [בסי' קה ס"ב] דכלי שני מבליע ומפליט, נאסרת הקדירה אף אם היא צוננת, כל זמן שהחלב שבקרקע חם בשיעור שהיד סולדת בו. [ועיי"ש בש"ך שנקט דרך כלי חרס בולע מחום כלי שני ולא כלי מתכת, וכן נקט החכמת אדם (כלל נט דין ו), והחת"ס (בשו"ת סי' צב הובא בפת"ש סי' צד ס"ק ז) נקט דגם כלי מתכת בולע מחום כלי שני]. אמנם במקום הפסד סמכינן על שיטת הרמ"א דכלי שני אינו בולע.

קנין הלכה

מראי מקומות

שהקדירה מפסקת בין האיש ובין התבשיל, אבל אם הוא מאכל של איסור אצל האש ממש בלי הפסק קדירה ויתחוב בו כף, תיאסר כל הכף, דחום האש מבליע כולו, וה"נ החלב שנשפך אצל האש מבליע ככל הקדירה וכתבשיל שבה. ובכנינת אדם [אות נט (מכ)] כתב, שלפי שיטת המג"א בדין חם מקצתו חם כולו, אין קושיא, דהמג"א [סי' תנא ס"ק כד] כתב לחלק בין בליעה לפליטה, דכף של איסור שנתחב בתבשיל אין התבשיל פולט אלא ממה שנתחב ולא מכל הכף, אבל התבשיל מבליע ככל הכף, וה"נ החלב נבלע ככל הקדירה.

בדברי הש"ך ס"ק לג

מה שכתב בשם המהרש"ל, דאם הקדירה היא רותחת מחמת האש נבלע החלב בתוכה והכל אסור, כוונתו שהקדירה עודנה אצל האש, ולכן לא אמרינן בזה שהחלב הצונן שהוא תתאה גובר, דכבר כתב הר"ן דכמה שעומד אצל האש ל"א תת"ג, כך כתב הדגמ"ר, וציין למ"ז [ס"ק כה] שהביא כן את לשון המהרש"ל, וכ"כ הפמ"ג בביאור דברי הש"ך.

כתב הרמ"א, דאם נוחל עירו רותח מקדירת החלב אל קדירת הבשר הצוננת, אם נפסק הקילוח דינו ככלי שני ואינו אוסר. וכתב הפמ"ג [במ"ז ס"ק כו] שיש כאן חידוש, דאף שנקט הש"ך [בסי' קה ס"ק ה] שגם עירו שנפסק הקילוח אוסר, היינו בעירו שנפל באויר, אבל הכא שנוחל ע"ג כירה קרה, נצטנן ונעשה כלי שני אף בעודנו נוחל.

גם בדין זה כתב הפר"ח דלמאי דנקטו המהרש"ל, המ"ג, והש"ך [בסי' קה ס"ב] דכלי שני אוסר, ה"נ עירו שנפסק יאסור את הקדירה. כתב הרמ"א, דאם העירו שנוחל אל קדירת הבשר לא נפסק מחיבורו לכלי הראשון, דינו בעירו דאוסר כדי קליפה ולכן הקדירה נאסרת, אך התבשיל שבתוכה מותר.

מקור הדין הוא בתה"ד [סי' קפא], ולמד זאת מהגמ' [שבת דף מ:]: שמבואר דאמבטיה שאליה נוחל המעיין של חמי טבריא חשיבא ככלי ראשון, ומבואר דאף שהמים נוחלו ע"ג קרקע מ"מ נשאר בהם דין כלי ראשון. וכתב בתה"ד דהטעם הוא משום דכל טיפה וטיפה היוצאת מהכ"ר אינה מניחה את זו שלפניה להצטנן.

ומבואר מזה שדבריו נאמרים גם לגבי בישול ולא רק לגבי הבלעה והפליטה, שהרי הגמ' בשבת מיירי לענין בישול בשבת, וכבר למד כן הפמ"ג [בסי' צה בש"ד ס"ק יח] מדברי התה"ד.¹³

כתב הרמ"א, שאם הקדירה של הבשר אליה נוחל הקילוח היא חמה והיא כלי ראשון [אף שאינה אצל האש], א"כ אף באופן שקילוח החלב הוא צונן, נאסר כל התבשיל שבקדירה, והטעם משום שהקדירה חשיבא תתאה והיא גוברת. ונתקשו הפוסקים אמאי יש בזה דין תתאה גבר והרי החלב והקדירה הם זה בצד זה, וקיי"ל [לקמן סי' קה ס"ג ברמ"א] שזה בצד זה אינן אוסרים אלא כדי קליפה אם אחד מהם חם והאחר צונן, וראה להלן שיטת המ"ז [ס"ק כו בזה], ועיין בש"ך [ס"ק לו] שכתב ליישב זאת בשלשה אופנים.

ביאורים והערות

13. תוספת עיון

עיי"ש עוד בפמ"ג שכתב, דהתורת חטאת [כלל נו דין ז] הביא את דברי תה"ד גם באופן שקדירת החלב לא עמדה על האש, אלא כבר הוסרה מהאש.

ומזה תמה הפמ"ג [שם] על דברי הש"ך [שם ס"ק יח] שהביא את דברי האו"ה שאם עירה מכלי ראשון של בשר ע"ג כלי חלב, רק הכלי שפגע בו העירו נאסר, ולא שאר הכלים שאליהם נוחל העירו.

[עייין בחידושי רע"א על השו"ע או"ח (סי' שיח ס"י) שהביא את דברי האו"ה האלו, שאם עירה ע"ג צלחת והעירו נוחל אל התבלין אין זה מבשל. וציין אח"כ רע"א לפמ"ג הנ"ל שתמה על האו"ה מכח דברי התה"ד המובאים כאן ברמ"א שהעירו שנוחל הוי ככ"ר].

קנין הלכה

מראי מקומות

והפר"ח [ס"ק לב] כתב כדרך האמצעית של הש"ך, שהואיל והקדירה עומדת במקומה והחלב נוחל אליה, אמרינן בזה שהקדירה חשיבא תתאה והיא מחממת את החלב, והוא נבלע בכלה, גם כתבשיל. ודימה זאת הפר"ח לשיטת הרשב"א בד"ן בר גזולא, שהובאה בשו"ע [לעיל סי' צא ס"ז] ועיי"ש בש"ך [ס"ק כג], וכן כתב החכמת אדם [כלל מה ס"ב].¹⁴

ביאור דברי הט"ז [ס"ק כז]

(א) הט"ז תמה על הב"י והרמ"א שנקטו שהקדירה היא תתאה וקילוח החלב הוי עילאה, והרי הם זה בצד זה, וקיי"ל [בסי' קה ס"ג] דזה בצד זה ואחד מהם צונן אין אוסרין אלא כ"ק, וה"נ אף שהקדירה חמה מ"מ אם החלב צונן לא תיאסר הקדירה אלא כ"ק.
(ב) ומצא הט"ז שגם הרש"ל דן את החלב וקדירת הבשר כעומדים זה בצד זה אלא שהרש"ל נקט דגבי זה בצד זה יש לאסור בכלו, ולמד זאת ממליחה, ולכן תמה על התה"ד, דאם הקדירה היא חמה הרי היא נאסרת כולה אף אם החלב צונן, ולמה הוצרך התה"ד לחדש שהחלב חשיב רותח, [והב"י העמיד דברי התה"ד בקדירה צוננת]. ותיירץ הרש"ל דמירי שהחלב נוחל מתחת לקדירה והוא תתאה, ואם היה דינו כצונן לא היתה נאסרת כל הקדירה.

(ג) וכתב הט"ז דא"כ [שהחלב והקדירה נידונים כזה בצד זה כל שלא נוחל החלב תחת הקדירה], לדידן דנקטינן דלא כהרש"ל, ואין אוסרין זה בצד זה אלא כ"ק כאשר האחד מהם צונן, א"כ למה תיאסר כל הקדירה כשהיא חמה.

(ד) אמנם סיים הט"ז דאין להקל במה שהחמירו הב"י והרמ"א, והיינו דיש להחמיר לדון את הקדירה כתתאה.
(ה) ומ"מ הקשה הט"ז, דכיון שהרמ"א [בסי' קה ס"י] החמיר במליחה [במקום שאין הפסד] לאסור כולו כל שנוגעים זה בזה, [והטעם משום שיטת הר"ן שהטהור המליח עושה גם את האיסור הטפל שבצידו למלוח, במקום הנגיעה שביניהם], כ"ש שבחם ע"י האש יש לנו לאסור כן, וא"כ ה"נ בבשר צונן וחלב רותח יש לומר כן. וכוננתו דנהי דלחומרא ניהוש לב"י ולרמ"א דהקדירה חשיבא תתאה [ולכן נאסור הכל כאשר הקדירה חמה], מ"מ לחומרא יש לומר גם דחשיבי כנמצאים זה בצד זה, שלענין זה נאמר את סברת הר"ן הנ"ל במליחה, ונימא שהחלב החם מחמם את הקדירה הצוננת שבצידו, ויאסור את כולה ולא רק כ"ק. וכך נוקט הט"ז לדינא, דכאשר לא נפסק קילוח החלב, והגיע אל קדירת בשר צוננת נאסר הבשר, [ורק במקום הפסד מרובה יש להקל, שבוה גם הרמ"א (בסי' קה ס"י) לא חשש לשיטת הר"ן הנ"ל].^{15 16}

ביאורים והערות

14. והוסיף הפר"ח, דמ"מ אם החלב הצונן נוחל אל תחת הקדירה דינו כתתאה, ואין הקדירה החמה שעליה בולעת ממנו אלא כדי קליפה. וכתב שאין זה דומה לבר גזולא שנפל לחלב שאמרינן שהחלב תתאה, דהתם יש חלב תחת הבר גזולא, ולכן אף שיש חלב גם מעליו מ"מ דיינינן לכל החלב כתתאה הואיל והוא שוכן במקומו, משא"כ הכא שיש חלב רק תחת הקדירה, בזה אין טעם לומר שהחלב עילאה והקדירה תתאה. והובאו דבריו בחכמ"א [כלל מה ס"ג].

15. ומשמע שהט"ז נקט דסברא זו של הר"ן שנאמרה במליחה נאמרה גם לענין חום האש, אף אם לא נקטינן כהרש"ל שדימה דיני בישול לדיני מליח ולכן אסר זה בצד זה בכלו ולא רק כ"ק, [ומתיישבת קושיית רע"א].

16. תוספת עיון

עיי' פמ"ג [במ"ז ס"ק כז] שתמה על הט"ז, דלפי דבריו ששיטת הר"ן הנ"ל במליחה [המובאת ברמ"א סי' קה ס"י] שהמליח גורם גם לתפל להיחשב מליח, שייכא גם בחם וצונן העומדים זה בצד זה, א"כ איך יתפרשו דברי הרמ"א [סי' קה ס"ג] שזה בצד זה [והאחד חם והשני צונן] סגי בקליפה, והרי שלא במקום הפסד מרובה יש להחמיר כהר"ן שהכל נאסר.
וכתב הפמ"ג, דנראה לו ששיטת הר"ן הנ"ל שייכא רק במליחה ולא בחם וצונן, דבמליחה י"ל שהמלח שנמצא על הטהור ונוגע בטמא, מולח אותו במקום המגע והוי כאילו נמלח הטמא, משא"כ בחום אש, שרק מה שקיבל חום האש הוי חם.

קנין הלכה

מראי מקומות

כתב הרמ"א, דאם טיפת החלב נפלה על גבי כיסוי הקדירה, והתבשיל כבר התחיל להרתיח באופן שהזיעה עולה תמיד ומגיעה אל הכיסוי, דינה כנפלה כנגד הרוטב, ואם יש שישים כתבשיל כנגד הטיפה אין התבשיל נאסר.¹⁷ עיין ט"ז ס"ק כח] שהביא שהמהרש"ל [פרק ח' סמ"ו] חולק על דין זה של קדירה מכוסה, והט"ז מסכים עמו, אמנם כתבו בזה טעמים חלוקים:

[א.] הרש"ל כתב, דנהי דהרתיחה עולה עד הכיסוי מ"מ אין הרתיחה והרוטב מצורפים זה לזה דנימא שהטיפה במילה ברוטב. ולכן לשיטתו נאסר כיסוי הקדירה ע"י הטיפה שמתפשטת סביבה ונעשית נבילה, ומעתה בעינן שיהיה כתבשיל שישים פעמים שישים [כך מבאר הפמ"ג שיטת הרש"ל].¹⁸

(ב) והט"ז כתב דנהי דכאשר הרתיחה עולה הרי הכל מצורף והטיפה במילה כתבשיל, מ"מ אין אנו יודעים בבירור שבזמן נפילת הטיפה היתה הרתיחה למעלה, ואם לא היתה למעלה נעשה הכיסוי נבילה, [ואח"כ כשתעלה הרתיחה יאסר כל התבשיל אם אין בו שישים פעמים שישים].

ועיין פמ"ג מ"ז ס"ק כא] שכתב, דהפר"ח הסכים עם הרמ"א דאם כבר עלתה הרתיחה די בשישים כנגד הטיפה. וכך נקטו גם הכרתי והפלתי והחכמת אדם.¹⁹

- (א) אם הכיסוי עדיין צונן וגם הזיעה צוננת, שאין היד סולדת בה במקום הכיסוי, התבשיל מותר.
- (ב) אם הקדירה והכיסוי חמים ועדיין לא התחיל התבשיל להרתיח, הכיסוי נעשה נבילה אך התבשיל מותר, דאין כאן זיעה שתפלוט ממנו מעם חלב ותוליכנו לתבשיל.
- (ג) אם הכיסוי חם והזיעה אין יד סולדת בה במקום הכיסוי, כתב הפמ"ג שהכיסוי והתבשיל אסורים, משום שהזיעה פולטת מן הכיסוי וחוזרת לתבשיל. [והיינו דכיון שאין יד סולדת בזיעה אין היא והתבשיל נחשבים כאחד שתובטל הטיפה כשיש שישים ברוטב, אלא הטיפה אוסרת את הכיסוי, ונעשה הכיסוי נבילה (וכדין טיפה שנפלה שלא כנגד הרוטב), והכיסוי החם פולט את

ביאורים והערות

17. תוספת עיון

עיין ביד יהודה [ס"ק נא] שהאריך שיש בענין זה של קדירה מכוסה מחלוקת ראשונים:

(א) רש"י והרשב"א לומדים, שכאשר הקדירה מכוסה עולה רתיחת התבשיל, ורתיחה זו מערבת את כל התבשיל ונוגעת בכל הקדירה כולל הכיסוי [וכן הוא בספר אר"ה].

(ב) הרא"ה [בית ד' שער א] מפרש, שזיעת התבשיל עולה והיא מערבת את כל התבשיל, וכן כתב הריב"ש [סי' רנ"ה]. והוסיף שהרמ"א שינה הרבה מלשון האו"ה, דהאו"ה לא תלה את הדבר בזיעה כלל, אלא בעליית הרתיחות, והרמ"א כתב בטעם הדין משום הזיעה העולה ויורדת ומוליכה את הבליעה מהכיסוי אל התבשיל.

18. לשון היש"ש [המובאת בט"ז] היא, שהכיסוי נעשה נבילה אם אין בו שישים נגד החלב שנפל עליו. ועיין בפמ"ג [במ"ז ס"ק כח] שתמה על הלשון הזו דודאי אין לשער שישים בכלי עצמו, דמי יודע כמה הבלוע, אלא כתב לדחוק דחיישינן שהטיפה אוסרת סביבה עד קרוב, וממילא בעינן שיהא כתבשיל שישים פעמים שישים.

19. לכאורה שורש מחלוקת הט"ז והפר"ח היא, שהט"ז מתייחס לרתיחת הרוטב עצמו העולה למעלה, וזה אינו עולה כל העת, והפר"ח מתייחס לזיעה, והקדירה אכן מלאה זיעה כל הזמן משעה שהתבשיל התחיל להרתיח.

הט"ז [ס"ק כח] והש"ך [ס"ק לז] הביאו את דברי התו"ח שכתב, שאם עדיין לא התחיל התבשיל להרתיח אין הוא נאסר אף אם אין בו שישים נגד הקדירה. ועיין פמ"ג [במ"ז ס"ק כח] שכתב בזה כמה חילוקי דינים:

קנין הלכה

מראי מקומות

האיסור אל הזיעה, דכיון שהוא מקבל חום מהאש הוא גובר על הזיעה ומבליע בתוכה, ואח"כ הזיעה מוליכה את האיסור אל התבשיל, ואם אין בו שישים פעמים שישים הרי הוא נאסר, וכך משמע בפמ"ג (סי' צג במ"ז ס"ק ב).

סעיף ח

מקור הדין הוא בשו"ת הרא"ש (כלל כ דין כו), ועיקר חידושו הוא דזיעת החלב [פירוש האדים העולים מהחלב הרוחח] דינה כחלב עצמו, ולכן זיעה זו אוסרת את קדירת הבשר שמעל המחבת, וכדין טיפת חלב שנפלה על הקדירה מלמטה. מקורו של הרא"ש לחידוש זה הוא במשנה [פ"ב דמכשירין], דמבואר שמרחץ שמימיו טמאים, גם הזיעה שלו [פירוש הרטיבות שע"ג קירות המרחץ] טמאה. ובביאור הגר"א [ס"ק לט] הוסיף לזה שני מקורות נוספים [הובאו בשו"ת הריב"ש סי' רנה]:

[א] מהא דמצינו בגמ' [חולין דף קט, הובא לעיל ס"ב], דאם כיסה את הקדירה ה"ז כמו נייעור והגסה של התבשיל, והיינו משום שהזיעה מתפשטת בכל הקדירה, וממילא גם החתיכה שהיא מחוץ לרוטב וטיפת החלב שנפלה על גביה, נחשבים כולם בתוך הרוטב.

[ב] מהמשנה [סוף פ"ה] דמכשירין, דהאשה שהיתה מגיסה בתבשיל רותח שעלתה ממנה זיעה, אם ידיה טהורות והתבשיל טמא והזיעו ידיה מזיעת התבשיל נטמאו ידיה, וכן אם ידיה טמאות והתבשיל טהור והזיעו ידיה מזיעת התבשיל נטמאו ידיה שבקדירה.²⁰

ונחלקו הפוסקים בדין זה של הרא"ש:

[א]. מהרא"י בפסקיו [סי' קג] נקט, שזיעת החלב אוסרת את הקדירה העליונה בכל מקרה, אף כשהיא עולה באויר החדר ויש לה מקום להתפשט לצדדים, דמ"מ אם היא פוגעת גם בקדירה שמעל המחבת [א"נ בבשר תלוי מעל הכירה], הרי היא אוסרת אם היד סולדת בזיעה. [והוסיף מהרא"י דאם הקדירה עצמה חמה הרי היא נאסרת מהזיעה אף אם אין היד סולדת בזיעה].

[ב] הב"ח בתשובות החדשות [סי' כד הובא בחידושי רע"א לשו"ע, וכן ציין לו הפת"ש סוס"ק ו] דן לומר מסברא, שאין הזיעה נבלעת בקדירה אלא באופן שהמחבת מונחת בקרקעית הכירה והקדירה של הבשר מונחת ע"ג הכירה, באופן שהחלב שבין המחבת לקדירה סתום מכל צד ואין לזיעה מקום להתפשט לצדדין, אבל אם המחבת ע"ג הכירה, והקדירה או הבשר תלויים מעליה, אין לנו לומר שהזיעה נבלעת בבשר כיון שיש לה מקום להתפשט לצדדין. [אמנם, הוסיף הב"ח, דכיון שמהרא"י לא כתב כן לכן יש להחמיר בדבריו, אך באופן שיש ספק אם היד סולדת בזיעה, נקט הב"ח דבזה יש להקל בציוור של מהרא"י, משא"כ במקרה שהחלב סתום מכל צד דבזה סובר הב"ח דמדינא יש לנו לנקוט שהזיעה אוסרת, בזה גם בספק נקט לאיסור, והעתיק רע"א את הדברים האלה].²¹

ביאורים והערות

20. מהדין האחרון שבמשנה משמע, שאף באופן שהזיעה אינה חוזרת אל הקדירה אלא ממשיכה לעלות כלפי מעלה, מ"מ התבשיל טמא. והיינו שאנו דנים [עכ"פ לענין דיני טומאה וטהרה] את התפשטות הזיעה כחלק מהתבשיל שלמטה וכולו חיבור, וכיון שנגעה במקצתו נטמא כולו [ואין זה כדן ניצוק שמבואר במשנה שם דאינו חיבור, ואם נגעה טומאה בניצוק לא נטמא מה שבכלין].

21. תוספת עיון

דין החלב שבמחבת

הפוסקים דנו, אם כשם שקדירת הבשר בולעת מזיעת החלב ונאסרת, כן הזיעה פולטת טעם מהקדירה ומוליכתו אל החלב:

[א] הדגול מרבבה כתב שגם המחבת נאסרה, שהזיעה נאסרה ואוסרתה. וציין לרמ"א [סי' קח] שאם הניחו כיוסו ע"ג צלי של נבילה ושחטה ביחד, והזיע המחבת משניהם נאסרה השחטה. ולא נתפרש בדבריו אם הכוונה שטעם הבשר מפעפע דרך

קנין הלכה

מראי מקומות

זיעת העולה מן האוכלין

עיינן פתחי תשובה [סק"ו], שהביא מדברי הפמ"ג בהנהגת השואל והנשאל שכתב ללמוד מהרמב"ם [פ"ז מטומאת אוכלין ה"ד] שדוקא זיעת משקין חשיבא כהמשקה, משא"כ זיעת אוכלין, כגון חלב מהותך.
והיד יהודה נקט שגם זיעת אוכלין אוסרת כהאוכל עצמו, ולמד זאת מדברי הטור [באו"ח סי' תנא] שכתב, דכיסוי ברזל שע"ג החררה נאסר משום זיעת החררה, וכן ציינן הב"י לדברי הרמ"א [סי' קח ס"א] דאם צלה בשר שחוטמה ונבילה תחת כיסוי אחד והזיע הכיסוי נאסר היתר. וחזינן שגם זיעת אוכלין חשיבא כאוכל עצמו לענין איסור והיתר.
וציינן היד יהודה, דכן כתב להדיא הפמ"ג עצמו [בס"י תנא א"א ס"ק ל], ולמד זאת מדברי הטור גבי כיסוי חררה.

זיעת העולה אל קדירה חמה

כתב הב"י [בשם פסקי מהרא"י סי' קג], דאם אין היד סולדת בזיעת העולה מן המחבת, אין היא אוסרת את הקדירה העליונה אם היא צוננת, אך אם הקדירה חמה, נבלעת בה הזיעה אף כשאין היד סולדת בה, ואוסרתה, [והרמ"א לא העתיק דין זה].
והכנסת הגדולה [בהגהת ב"י אות ע מובא כאן בחידושי הגהות על הטור] תמה על מהרא"י, דהא הרא"ש בתשובה הנ"ל של המחבת סיים, דבמקרה שהקדירה רותחת "צריך לידע אם קדירה רותחת מקבלת זיעה דשמא חום הרתיחה מעכבתו מלקבל הזיעה", ומשמע שהרא"ש מצדד לומר, דכאשר הקדירה רותחת לא תיבלע בה זיעה אף אם היד סולדת בה, וכל שכן כשאין היד סולדת בה.²²
להלכה: רע"א [בחידושים] הביא את דברי מהרא"י הנ"ל לאיסור, וכ"כ הפמ"ג [במ"ז ס"ק כט]. והחכמת אדם [כלל מה ס"י] לא הביא דין זה של קדירה חמה, ולכאורה משמע דס"ל דחם אינו מקבל זיעה. ובשו"ת בית שלמה [סי' קסא] כתב, דכיון שהרא"ש

ביאורים והערות

הזיעה כלפי מטה, דהזיעה משויא חיבור בין החלב לבין הקדירה, או שהזיעה שבלעה טעם בשר מהקדירה חוזרת כלפי מטה ונכנסת לחלב. ומסתימת דבריו משמע לאסור בכל גווני.

[ולעיל הבאנו מהמשנה [מכשירין פ"ה מי"א] שאשה שידיה טמאות והגיסה בתבשיל והזיעו ידיה מזיעת התבשיל, התבשיל טמא, ושם אין הזיעה חוזרת כלפי מטה, ומבואר דעכ"פ לדיני טומאה וטהרה נקטינן דהכל חיבור. אמנם היד יהודה [סימן קה ס"ק יט] דן לחלק בין דיני טומאה וטהרה לבין דיני איסור והיתר, דלענין טומאה די בנגיעה, ולכן י"ל דההבל מחבר וכאילו נגעה בתבשיל, אך לענין איסור והיתר בעינן שיתערב האיסור בהיתר ויפגע בו, וזה לא מצינו שם]

[ב] בהגהת אמרי ברוך [לבעל הברוך טעם] כתב על דברי הדג"מ, די"ל שהמחבת נאסרת רק כאשר הזיעה חוזרת ויורדת אליה, והיינו כשהכל סתום, ובהכי איירי גם הרמ"א סי' קח הנ"ל, אבל אם יש לזיעה מקום לצאת ואינה חוזרת אין החלב נאסר, וגם היד יהודה כתב כן.

22. היד יהודה [ס"ק נה] כתב, שהמקור לסברא זו של הרא"ש שחם אינו מקבל זיעה הוא במשנה מכשירין [פ"ה מ"ז], דאיתא התם דהמעה משקה מצונן לחם והתחתון טמא, נטמא העליון מחמת הזיעה העולה, אבל המעה מחם לחם א"נ מחם לצונן והתחתון טמא, אין העליון נטמא. ולכאורה הטעם משום דחם אינו מקבל זיעה, והיינו שהזיעה אינה נתפסת בו אלא נדחית מפניו. [ויש להוסיף את המשנה פ"ב דמכשירין, גבי אשה המגיסה בתבשיל דאם הזיעו ידיה (פי' נתלחלו ידיה), מיקרי שנגעה בזיעה, בין להתטמא מזיעה (כשהידים טהורות) ובין לטמא את התבשיל שלמטה. ומשמע דאין די בנגיעה גרידא של הזיעה אלא בעינן שהזיעה תדבק בה, וע"ז דן הרא"ש אם חם מקבל זיעה].

קנין הלכה

מראי מקומות

מסופק בזה אין להקל, וכן מבואר בשו"ת אג"מ [יו"ד ח"א סי' מ.], 23, 24

זיעה שאין היד סולדת בה

כתב הפמ"ג בהנהגת הנשאל באיסור והיתר [סדר ב אות לו], דאם עלתה זיעה ממוחבת של חלב והגיע אל בשר התלוי מעליה

ביאורים והערות

23. והנה הרמ"א הביא [בסי' קה ס"ג] את דברי המרדכי והאו"ה, דאסור לכתחילה לערות שומן כשר לנר דולק שיש בו שומן של איסור, והמקור לזה הוא המשנה הנ"ל במכשירין [פ"ה מ"י], ולענין דיעבד כתב האו"ה דאין לחוש, שהרי מהרא"י [סי' קג] חילק בין טומאה לבין איסור, דלענין טומאה סגי בנגיעה משא"כ לענין איסור. ולפי"ז לערות מחם לחם מותר, שהרי במשנה איתא דאפילו לענין טומאה אין העליון נטמא אם הוא חם. וכ"כ בספר בית הלל, והובא בפמ"ג [סי' קה מ"ז סק"ו], וכ"כ החכמת אדם [כלל נט ס"ו], והוסיף דאפילו אם התחתון חם יותר מהעליון ג"כ שרי. והפמ"ג [שם] הניח בצ"ע דין זה של חם לתוך חם, דמה בכך שאין פעולתו של התחתון ניכרת בעליון [לשון הרמב"ם בפי' המשניות] סו"ס ההבל עולה, [ועיי' מש"כ בסוף ההערה הקודמת]. והיד יהודה [סי' קה בפי' הקצר ס"ק לא] כתב להחמיר לכתחילה שלא לערות חם לתוך חם, דנהי דביעבד אינו נאסר ואין טומאה, מ"מ מנין להתיר לכתחילה.*

24. תוספת עיון

הגעלת כלים ע"י זיעה

הפר"ח [סי' קכא ס"ק טו] כתב, דכלי שבלע איסור ע"י זיעה [כגון הקדירה שבלעה מזיעת החלב] אפשר להגעילו ע"י זיעה דכבולעו כן פולטו, והובאו דבריו בפמ"ג [ריש סי' צד] ובתשובת בית שלמה [סי' קסא]. אמנם החו"ד [ס"ק כו] כתב, דזיעה אינה מפלטת את הבלוע אף שהזיעה נבלעת ואוסרת, והיד יהודה [ס"ק נב] הביא את דבריו וכתב, דגם בספר או"ה משמע דזיעה אינה פולטת את הבלוע. גם בשו"ת מהרש"ם [ח"א סי' צב] האריך לומר שאין להגעיל ע"י זיעה, וטעמו משום דס"ל שהראשונים נחלקו בעיקר דין זה אם זיעה מפלטת את הבלוע שבכלי, שהרי בדין טיפת חלב שנפלה לתוך קדירה ע"ג החתיכה שנתבאר בגמ' דאם ניער וכיסה מתערבת הטיפה בכל התבשיל, כתבו רש"י והרשב"א [במשמרת הבית], שהתערובת והחיבור נעשים ע"י עליית הרתיחות, ולא ע"י ההבל והזיעה, וא"כ לפי שיטתם אין לנו מקור לומר שזיעה מפלטת את הבלוע. עוד הוסיף, די"ל דאף להסוברים דזיעה מפלטת את הבלוע אפשר דהיינו דווקא לחומרא, אך מנין להקל ולומר בודאי שהזיעה הפליטה את כל האיסור שנבלע בכלי.

ליקוט תשובות האחרונים

* עירוי לתוך חם

עיי' בספר מאור השבת [ח"ב] במכתבי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [כה, ד], שהגרש"ז זצ"ל סמך על דברי החכמת אדם והיקל לערות מחם לחם. [עיי"ש דאיירי באופן שאין היד סולדת בזיעה במקום של הקדירה העליונה].

בישול בשר ברוטב בתוך תנור

(א) בשו"ת אגרות משה [יו"ד ח"א סי' מ] דן לגבי המבשל בשר עם רוטב בתוך תנור אם התנור נעשה בשרי, וכתב דכיון שגג התנור רותח לכן נבלעת בו הזיעה אף אם אין היד סולדת בזיעה מחמת ריחוקה מהקדירה. והאג"מ מסתפק אם בסתמא חיישינן שהיתה זיעה בתנור, ודייק מלשון הרמ"א [סי' קח ס"א] דבסתמא לא חיישינן לזיעה, אך החמיר למעשה שלא לבשל בתנור בקדירות מגולות, כיון שיותר מסתבר שיש זיעה כאשר יש בישול ברוטב. ולענין דיעבד כתב, דאם בישל חלב אחרי מעת לעת מבישול הבשר אין לאסור, דבליעת הבשר בתנור כבר נפגמה אחרי מעל"ע, ואם באנו לחוש שנדבקה קצת זיעה לגג התנור ונטפה אח"כ לחלב, אין לחוש לזה דיעבד דמסתמא יש שישים נגד טיפות אלו. אמנם לגבי בישול בקדירה מכוסה משמע מדבריו להקל.

בישול ע"י קיטור

עיי' בשו"ת שבט הלוי [ח"י סי' קכב] שכתב, דבית חרושת שמבשלים בו ע"י קיטור, דין הקיטור כדין זיעה, שנחלקו הראשונים אם זיעה מפלטת את הבלוע בכלים, וכמבואר בתשובת מהרש"ם [ח"א סי' צב]. ויש להחמיר במחלוקת זו, ולכן אם מבשלים דברים אסורים יש לחוש שנאסרת הזיעה ואין להקל לבשל בזה מאכלי היתר. [ועיי"ש בגוף התשובה שאף אם עשו פילטר שיסנן מהקיטור כל מיני חומרים פוגמים, מ"מ אין בידנו להכריע שגם טעם האיסור נסתנן, ולכן לא היקל למעשה].

קנין הלכה

מראי מקומות

ואין היד סולדת בה, נהי דלא נאסר הבשר, מ"מ צריך להדיחו קודם שישתמש בו [והוסיף דלא חששו שמא ישכח להדיח את הבשר, משום שהרגילות היא להדיח את הבשר קודם שמשתמשים בו].
וע"ש בדרכי תשובה [ס"ק קעו] שכתב בשם תוספת ירושלים, דגם זיעת חלב העולה אל קדירת בשר צוננת ואין היד סולדת בזיעה דכתב הרמ"א שאין הקדירה נאסרת, מ"מ צריך להדיחה מהזיעה שדבקה בה.

שתי קדירות רותחות נוגעות זו בזו

כתב הרמ"א שאם המחבת מכוסה אין חשש זיעה, דהוי כשתי קדירות הנוגעות זו בזו. מקור הדין של ב' קדירות הנוגעות זו בזו הוא במרדכי [סי' תרצא], ומבואר בדרכי משה [ס"ק ט], שאם יש שתי קדירות אצל האש אחת של חלב ואחת של בשר והן רותחות, אין נבלע מזו לזו אע"פ שנוגעין, וכך פסק מהר"ם מרוטנבורג, והיינו דאף בשעת הבישול כשיש רוטב בשתי הקדירות אין הבלוע יוצא מקדירה לקדירה בלי רוטב. [ומשמע שזה אף בבלוע שמן, אשר הוא יוצא מחתיכה בלי רוטב, מ"מ מכלי לכלי אינו יוצא, כן כתב הפמ"ג בש"ד סי' צג סוס"ק ט].

ועיין ד"מ [שם] שהביא דבהגהות שערי דורא בשם מהרא"י החמיר בזה.

להלכה: הרמ"א פסק לעיקר כהמרדכי שאין הקדירות אוסרות זו את זו, אבל לכתחילה חשש לדעת המהרא"י שאסר בזה, ולכן כתב הגש"ד, והביאו הרמ"א, שלכתחילה ראוי להזהר בב' קדירות הנוגעות זו בזו.
וכתב הפמ"ג [סי' קה בש"ד ס"ק כב], שלכתחילה יש להזהר שלא יגעו שתי קדירות חמות [של בשר ושל חלב, א"נ של איסור ושל היתר] זו בזו אפילו אין בהן תבשיל.

ומה שהביא הרמ"א דין שתי קדירות הנוגעות זו בזו כראייה לדין מחבת מכוסה, יתכן שכוננו לומר שאם המחבת מכוסה, הרי זה מותר אף אם הקדירה של הבשר מונחת ממש על הכיסוי של המחבת. א"נ בא לומר שאין זיעה אוסרת אלא כשהיא יוצאת מאוכל, אך אין זיעה יוצאת מכלי, [כ"כ בספר בדי השולחן].²⁵

סעיף ט

מקור הדין הוא בתרומת הדשן [סימן קעו], ושורשו בתשובת מהר"ם [המובאת גם בהגש"ד בשם ספר תשב"ץ קמ"ן למהר"ם] שכתב לחדש, דמה דנקטינן להחמיר בעירוי בכלי ראשון היינו דוקא בעירוי שלא נפסק הקילוח, אבל אם נפסק הקילוח אין לזה כח של כ"ר, וסגי בגרירת המקום שהטיפה נפלה עליה, [ראה להלן מהי גרירה].²⁶ וכתב התה"ד מסברא דהיינו דוקא בחלב המתבשל בקדירה ונטפה טיפה ממנו לחוץ, אך בנר דולק בחלב מהותך [דוגמת נר שמן] ומקום השלהבת חם ביותר, כיון שנתחממה

ביאורים והערות

25. תוספת עיון

כתב החו"ד [ס"ק כ], דשתי קדירות זו בזו אינן אוסרות אף אם יש קצת רטיבות ביניהן, דבכדי שייפלט הבלוע מכלי לכלי לא סגי במעט רטיבות. [ולמד זאת מתוס' פסחים (דף עה ע"ב ד"ה יטול) שכתבו דרוטב של צלי של פסח שנאסר כדי קליפה משום שנגע בחרס של תנור, אין הרוטב של אותה קליפה ממשיך להבלע בבשר ולאסור כדי נטילה, משום דמיירי כשאין שם אלא רוטב מועט. ועיי"ש עוד שכתב דמטעם זה הצריכו לעיל [בסעיף ז] [גבי קדירת בשר שהועמדה על גבי חלב שנזחל על הכירה] שישים כנגד החלב בעין ולא כנגד החלב שנבלע בקרקע הכירה, דמה שנבלע בקרקע אינו יוצא אף אם יש קצת רטיבות ע"ג הקרקע.

ולכאורה דברי החו"ד צ"ב, דכיון שהלחלוחית שבין הקדירות בולעת בשר מהקדירה הבשרית והחלב מהקדירה החלבית א"כ היא עצמה נאסרת, ולמה לא יאסרו מכוחה שתי הקדירות. ועיין ביד יהודה [ס"ק נ] שהאריך לבאר את סברת החו"ד, אמנם לדינא נחלק היד יהודה על החו"ד, וסובר שבכל גוונא שיש לחלוחית הרי היא אוסרת, עיי"ש.

²⁶ לשון השו"ע והש"ך גרידה [ולא גרירה].

קנין הלכה

מראי מקומות

מהאש ממש ולכן אם נטפה משם טיפה אמרינן שלא נצמננה כל כך ונותנים לזה עכ"פ דין עירוני שלא נפסק הקילוח, והיא נבלעת בכלי ובעי הגעלה.²⁷

עוד הוסיף התה"ד דכל זה בנר הדולק מחלב מהותך, אבל בנר של חלב מוצק [כעין נר שעוה] שנטפה ממנו טיפה אין דינו כעירוני, דעינינו רואות שטיפה זו כמה פחות אף מטיפה שנפלה מקדירה של חלב המתבשלת. וכתב הטעם, משום שטיפה זו נמיסה בחום מועט ומנטפת, ולכן לטיפה זו יש דין עירוני שנפסק וסגי בגרירה.

ונמצא דיש בטיפה בעירוני של חלב שנטפה כמה דרגות של חום:

[א] אם נטפה מנר של חלב מהותך הרי היא כמה ביותר, ודינה כעירוני שלא נפסק להצריך הגעלה.

[ב] אם נטפה מקדירה שנתבשל בה חלב, הוי עירוני שנפסק וסגי בגרירה, וא"צ הגעלה.

[ג] אם נטפה מנר חלב מוצק סגי בגרירה, מכ"ש דעירוני שנפסק.

[ד] והוסיף הט"ז [ס"ק ל] דה"ה אם נטפה טיפה מנר חלב מהותך שלא ממקום האש, הוי עירוני שנפסק וסגי בגרירה.

גרירה

מלשון המהר"ם והתרומת הדשן לא התפרש היטב מהו ענין הגרירה, האם הכוונה לגירוד של חלק מהכלי, או לגרירה מבחוץ של מקום נפילת הטיפה, וא"צ להסיר חלק מהכלי.

עוד נבוכו האחרונים בשיטת הש"ך בדיון זה, שבס"ק לח כתב כלשון המהר"ם דדי בגרירה כיון דלא הוי עירוני, וכיון שהש"ך נוקט שעירוני מבשל רק כדי קליפה, א"כ מבואר שגרירה היא פחות מקליפה, וכן כתב בס"י צא [ס"ק כא], ואילו בסימן צג [ס"ק כו] כתב דגרירה הוי כקליפה. עוד הביא הפמ"ג [בש"ד ס"ק לח] את קושיית המנחת יעקב, דהש"ך [ס"י קה סוס"ק ה] כתב שגם עירוני שנפסק הקילוח בעי קליפה. וכתב המנ"י שיש לחלק בין מאכל לבין כלי, דבמאכל מחמירינן דעירוני שנפסק מבליע כדי קליפה [ואלו הן דברי הש"ך ס"י קה וס"י צג הנ"ל]²⁸ ואילו בכלי סגי בגרירה שהיא פחות מקליפה, [והוסיף דכלי חרס דינו כמאכל כיון שהוא רך].

וכן כתב החו"ד [ס"ק כח], שבכלי שא"א לקלפו, סגי בגרירה שהיא פחות מקליפה.

ועכ"פ מבואר מלשון החו"ד דגרירה היא הסרת חלק מהכלי, אך אין צריך שיעור של קליפה [שהיא יותר עבה, שתהא ניטלת כאחד],²⁹ ובחזו"א [ס"י ט ס"ק ו] משמע שגרירה אינה אלא הסרת החלב הדבוק מבחוץ [ועיי"ש שתמה על הש"ך ס"י צג סק"ו שכתב דגרירה הוי כ"ק].

עוד כתב החזו"א [שם ס"ק ז] דמש"כ הפמ"ג בס"י סה, ולעיל הבאנו שכן מפורש בש"ך ס"י קה סוס"ק ה], דהעירוני שנפסק אוסר כדי קליפה, אין לזה מקור.

ביאורים והערות

27. ועיין בהגר"א [ס"ק מג] שהביא ראייה לחידוש זה של בליעה ישירה מהאש, מהגמ' [פסחים דף עו.]. דאם נטף מרוטבו של הפסח הנצלה ע"ג החרס הרי הוא נאסר אף בחרס צונן, ומבואר דאין בזה קולא של עירוני שנפסק.

28. דאף שבסימן סח [ס"י] מקילין לענין מליגה [עירוני רותחין על עוף שחוט כדי להקל על הסרת הנוצות] בעירוני שנפסק הקילוח אף שגם שם איירי באוכל, היינו משום שלענין מליגה אין איסור אלא אם העירוני יעשה פעולה כפולה, יפלוט את הדם מהעוף ויחזור ויבליענו לתוכו, [וע"ז דנו שמה לא תועיל מליגה להפליט את הדם שחזר ונבלע], אבל במקום שהעירוני אינו צריך לעשות פעולה כפולה מחמירינן גם בעירוני שנפסק שנבלע במאכל כ"ק.

עוד יש להוסיף דלפי מה שהחמיר הש"ך [בס"י קה ס"ק ה] במקום שאין הפסד כ"כ [שגם חום כלי שני אוסר כדי קליפה, כל שכן שיש להחמיר בעירוני אף אם נפסק הקילוח שיאסור כ"ק].

29. וכעין מש"כ הש"ך [ס"י צו ס"ק כא] לגבי הא דאם חתך קישואים בסכין של בשר צריך גרירה ממקום החתך כדי לאכול השאר עם חלב, וכתב הש"ך בשם הר"ן, שהגרירה היא הסרת שכבה דקה מגוף הקישוא אלא שא"צ קליפה שתהא ניטלת כאחד.

קנין הלכה

מראי מקומות

דין מצקת ששואב בה מן הקדירה

עיי' ט"ז [ס"ק ל] שהאר"ך בדין מצקת ששואב בה מן הקדירה אם דין המרק שכתוכה כדין כלי ראשון או רק ככלי שני, ובסוף הדברים הביא את דברי תוס' [ע"ז דף לג: ד"ה קינסא] שהם המקור הראשון לנידון זה, שנקטו להחמיר בספק זה לחוש דהוי ככ"ר לענין שלא למלוג תרנגולת במים אלו, ולחוש דהוי ככלי שני, ושלא להגעיל ע"י המים האלו. והביא הט"ז דברא"ש [פ"ב דע"ז סכ"ב] נקט בשם ר"י דהוי ככ"ר אף לקולא, דאפשר להגעיל ע"י מים אלו.

הט"ז הביא בתוך הדברים את דברי התה"ד [סי' קפג], שדן לומר שיש לכף דין כלי שני אחרי שהוציאה מן התבשיל [ונפק"מ שבאותה שעה אין הבלוע בה נעשה נבילה], וכתב הט"ז דאין ללמוד מזה לנידון מי ששואב מרק במצקת, דהתה"ד איירי בהוציא את הכף כשהיא ריקה, ובאופן זה היא מצמנת מפי ונעשית ככלי שני. [והוסיף הט"ז דגם בכלי ראשון גמור שעמד על האש, אם הריקו ממנו את התבשיל נצמנת ונעשה כלי שני].³⁰

והחזו"א [סי' לב] נקט דאין נפק"מ בין אם הוציא כף ריקה או כף מלאה, וכתב דהנידון של התה"ד הוא הספק של תוס' בע"ז [דף לג: הנ"ל].³¹

פסקי המשנה ברורה בדין מצקת לגבי שבת

עיי' משנ"ב סי' שיח [ס"ק פז] שכתב, דאם שואב בכלי ריק מתוך כלי ראשון, י"א שדינו ככ"ר, ובפרט אם משהה את הכלי הריק בתוכו עד שמעלה רתיחות, ודאי מיקרי כ"ר.

אמנם בסי' רנג [סוס"ק פד] כתב המשנ"ב, שמותר לערות ממצקת ע"ג תבשיל שיש בו רוטב לח שנצמנת, [אף שאסר שם לערות מכלי ראשון ע"ג אותו תבשיל], ומבואר שבמקום שיש צירוף נוסף להקל [השיטות הסוכרות שכלח שנצמנת אין כישול אחר כישול] היקל המשנ"ב שלא לדון את המצקת ככ"ר. וכעין זה כתב המשנ"ב [ס"ק מה] לענין נתינת פת בכלי שני שעדיף ליתן את המרק בקערה ע"י מצקת, דבאופן זה תיעשה הקערה כלי שלישי, וצ"ל שגם שם נקט המשנ"ב להקל במצקת משום צירוף הספיקות שיש בנידון הנ"ל, כמו בכישול אחר אפיה, חשש קלי כישול.

ביאורים והערות

30. ולכאורה צ"ע דבמשנה שבת [דף מא.]. איתא, דמיחם שפיונוהו מהמים הרתחים שבתוכו לא יתן בתוכו מים מועטים העשויים להתבשל בתוכו, ומבואר שהמיחם לא נעשה כלי שני כשהוריקו ממנו את המים.

31. תוספת עיון

עיי' חזו"א [יו"ד סי' לב] שכתב לבאר את צדדי הספק בנידון זה של מצקת, דיש מקום לדון דרך אוכל הנמצא בקדירה שהאש תחתיה נידון ככ"ר, משא"כ המצקת שלא היתה ע"ג האש אין לדמותה לקדירה, ומאידך גיסא יש מקום לדון דכיון שבשעה שהמצקת נשקעת בקדירה נחשבים המים שבתוכה כמים הנמצאים בכ"ר, ממילא י"ל דבאותה שעה חשבינן גם את דפנות המצקת כנתונים על האש. [ובט"ז משמע דמה שבא לדון שהמצקת תיחשב כלי ראשון, הוא משום דכשם שחזינן שהמים של הכ"ר פועלים על המצקת לחממה היטב, שהרי אם היתה בלועה מאיסור היתה אוסרת את המים, כמבואר בסי' צד, ונמצא שהמים שבקדירה "מבשלים" את המצקת, א"כ היא עצמה נהפכה להיות ככ"ר].

והוסיף החזו"א דממשמעות הפוסקים [בסי' קז] גבי הוצאת זכוב בכף משמע שהנידון הזה אם דין המצקת כדין כ"ר, הוא אף במצקת שהוכנסה לקדירה אחרי שהורדה מהאש, דכיון שבשעה שהמצקת בתוך הקדירה דין המים בתוכה כדין כ"ר לכן גם כשהוציאה מהקדירה נשאר המים כדין כ"ר. [ובחזו"א או"ח סי' קכב ס"ק ג ד"ה סדר לא כתב כן, אלא כתב דמשמעות הראשונים שהביא הט"ז נראה, שדוקא כאשר הקדירה היא ע"ג האש דנו ליתן למצקת דין כ"ר, ולא כאשר הוסרה מהאש].

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן צג

מקור הדין שאין לבשל חלב בקדירה של בשר וכן איפכא, הוא בגמ' חולין דף צז:, והחילוק בין קדירה בת יומה האוסרת בנותן מעם לבין קדירה שאינה בת יומה אוסרת בדיעבד מקורו בגמ' ע"ז דף עה: שנחלקו תנאים בדין נותן מעם לפגם וקיי"ל להקל. ועיקר נידון זה של נותן מעם לפגם הוא בס' קג.

האיסור לכתחילה לבשל בקדירה שאינה בת יומה, מקורו בגמ' ע"ז דף עו. והוא משום גזירה אינה בת יומה אטו בת יומה.

עיי' תוס' ע"ז [דף עו. ד"ה מכאן] שהקשו, למה המאכל שנתבשל בקדירה שאינה בת יומה מותר בדיעבד ולא גזרו בו אטו נתבשל בקדירה בת יומה, ואילו הקדירה אסורה [אף בכלי חרס שאין לו תקנה בהגעלה]. ותירצו שבקדירה היה בה איסור גמור תחילה [והיינו שבשעה שנבלע בה האיסור היה מעמו משובח] משא"כ במאכל, שהאיסור נבלע בו כאשר כבר נפגם מעמו.

ביאור שיטת בעל העיטור המובאת במור

המור הביא את שיטת בעל העיטור שכתב דאם בישלו בקדירה בשרית חלב, ויש שישים בחלב נגד הבשר, מותר מעתה לבשל בקדירה מה שירצה, בין בשר ובין חלב, משום שהבשר בטל בחלב שבקדירה ונמצא שגם בתוך דופני הקדירה בלוע משהו בשר המעורב בחלב³² והמור תמה דהא לא מהניא הגעלה לכלי חרס, וא"כ מעם הבשר נשאר בו לעולם ואיך יבשל בו מעתה חלב. והט"ז [סק"א] האריך בזה, ותורף דבריו, דהעיטור סובר דהא דאין הגעלה לכלי חרס אינו אלא מדרבנן, ונמצא שמן התורה כבר הוגעל הכלי מבליעת הבשר, ורק רבנן החמירו שלא יהא נחשב הכלי כמוגעל, וגם האיסור לבשל בכלי שאינו בן יומו אינו אלא מדרבנן. ומחדש בעל העיטור [לפי הט"ז] דבהתירא בלע [כמו בשר או חלב] לא החמירו בכלי חרס כיון שהוא כדיעבד, אך בשאר איסורים כין שאיסורא בלע החמירו אף בכלי חרס שלא תהא לו הגעלה, ושלא לבשל בו אף באינו בן יומו. והחוות דעת [ס"ק א] מביא שהפ"ח והכרתי ופלתי ביארו את דברי העיטור, דס"ל דאף שאין הגעלה לכלי חרס משום דנקלש המעם טובא, ולגבי היתרא בלע מקילינן שלא יחול עליו מעתה איסור. [וכעין מה שהקילו בדין ג"ט בר ג"ט בהיתרא בלע, משום דנקלש המעם].

ועיין בבית יוסף שהקשה על בעל העיטור, דאיך יתכן שיהא כמה שבכלי שישים כנגד דפני הכלי, ובמציאות אין זה שכיח כלל [ועיין ש"ך ס"ק א מה שתירץ בזה]. ותירץ הב"י, שבעל העיטור סובר כשיטת הראב"ד דאין משערין בכל הכלי אלא אומדין כמה דנפיק מיניה. והקשה בהג"ה שבסוף נקה"כ [והיא מבטל החכם צבי] דהא הראב"ד אמר דבריו רק בשאר כלים ולא בכלי חרס, וכתב דצ"ל שכוונת הב"י שבעל העיטור סובר אף בכ"ח כשיטת הראב"ד בשאר כלים, דאין משערין בכל הכלי. ועיין בהגהות על המור שציין שאכן שיטת בעל העיטור [דף יא.]. היא כן אף בכלי חרס.

להלכה: הפוסקים לא נקטו כבעל העיטור, וכפי שפסק השו"ע שבכל גווני שבישל בקדירה חלב אף כשיש שישים, לא יבשל מעתה לא בשר ולא חלב.

וכן כתב הפמ"ג [במ"ז ס"ק א] דלהלכה קיי"ל דמן התורה אין הגעלה לכלי חרס, ודלא כמש"כ הט"ז בדעת בעל העיטור. ועיין ש"ך [ס"ק ב] דלהלכה קיי"ל דמשערין בכל דפני הקדירה ולא אומדין כמה נפיק מיניה, בין בכלי חרס ובין בכלי מתכת.³³

ביאורים והערות

32. דברי בעל העיטור צריכים ביאור, דהטעם שכתב שהבשר בטל ברוב מהני לכל היותר לבשל מעתה חלב, אך איך יבשל עתה בשר לכתחילה כשהקדירה בלועה מחלב, וכבר תמה כן הב"י, ועמש"כ בזה בשם מהר"י בן חביב. ובשו"ת חת"ס [סי' פב] כתב דט"ס נפל בטור [וכן בבעל העיטור] ולא התיר לבשל אלא חלב ולא בשר.

33. תוספת עיון

בעיקר הדין של השו"ע דאם בישל חלב בקדירת בשר משערין בנותן מעם דהיינו שיטעם קפילא אם יש בחלב טעם בשר, ואם אין בו

קנין הלכה

מראי מקומות

בענין החומרא דכיסוי שאוסר אף באינו בן יומו

עיינ רמ"א שהביא מהגהות שערי דורא חומרא לדין כיסוי שאינו בן יומו כבן יומו. והרמ"א כתב שהיא חומרא בלא טעם, ואם יש צירוף נוסף יש להקל. ועיין מ"ז וש"ך שהביאו דברי הרש"ל שביאר טעם החומרא, דמיירי בכיסויים שיש בהם מקום צר למעלה ומצטבר שם אוכל בזמן הרתיחה וא"א לקנחם יפה, וכיון שיש שם אוכל בעין לכן לא שייך בזה היתר דנטל"פ, דאוכל בעין ואינו נפגם. וכתב המ"ז דלפי"ז סגי בשישים כנגד המקום הצר שבכיסוי. והש"ך הצריך שישים פעמים שישים כנגד מקום הצר, ומבואר בלשון הש"ך שהטעם הוא משום שבזמן שהזיעה עולה, יש לחוש שעלתה זיעה בכמות של נ"ט פעמים כנגד המקום הצר שבכיסוי ונאסרה הזיעה, ואח"כ נבלעה בכיסוי ואסרה נ"ט כנגדה, ולכן בעינין שישים פעמים שישים. וכך נקט הפמ"ג [בש"ד ס"ק ב] דלהלכה כשאין הפסד בעינין שישים כנגד כל הכיסוי, ודלא כהמ"ז. וכתב החכמת אדם [כלל מז ס"ד], דדין זה אינו אלא בכיסוי צר מלמעלה. ועיין במשנ"ב [סי' תנא ס"ק פד] ובשעה"צ [ס"ק צז] שהזכיר חומרא זו דכיסוי ולא כתב דמיירי דוקא בכיסוי צר מלמעלה, והצריך שישים נגד כל הכיסוי.

ועיין בהגהת רע"א שהקשה על הש"ך דמשעה שהתחילה הזיעה לעלות חשבינן לכל הקדירה כמלאה רוטב [וכמבואר בדין טיפת חלב שנפלה על הכיסוי לעיל סי' צב ס"ז] ודי בשישים נגד הבעינין שבמקום הצר של הכיסוי. [והפמ"ג (במ"ז סק"ב) כתב, דצ"ל שהש"ך מיירי קודם שהעלתה הקדירה רתיחה דאז אין דינה כמו כנגד הרוטב, ורק היה יד סולדת בה. ומבואר דאפ"ה חייש הש"ך לזיעה שעלתה ונאסרה].

בדינו של הרשב"א שכל יום ויום נעשה ביטול לחבירו

כתב הרשב"א [תוה"א בית ג שער ד דף לז], שמהגמ' [ע"ז דף עו.]. יש ללמוד שכלי שבלע היתירא כגון כבישול או צלייה של קדשים, ואח"כ בישל בו דבר אחר קודם שהגיע זמן איסורו נגעל הכלי ונפלט ממנו האיסור. ואף אם הכלי בלע ע"י האור כגון שיפוד, מ"מ בהיתרא בלע וסמכינן על הגעלה. ואף שגם אין כאן הגעלה גמורה על כל הכלי אלא כדין הבישול, מ"מ נקלש הבלע שבכלי הכלי ע"י שחם מקצתו חם כולו, ושוב לא יוכל לחול עליו איסור. ועפ"י"ז כתב הרשב"א [והביאו הטור ולא חלק עליו] דכלי מתכת שנתבשל בו בשר ואח"כ נתבשלו בו ירקות מותר מעתה לבשל בו חלב, דכבר נקלש טעם הבשר עד שלא יוכל לחול בו מעתה טעם בשר בחלב.

ביאורים והערות

טעם בשר שרי, אף כשאין שישים בחלב נגד הבשר, הקשה בספר פרי תואר [לבעל אוה"ח] איך מהניא טעימה, נימא שהחלב שנבלע בכלי נעשה נבילה וכשהוא יוצא יאסור את כל החלב שבחוץ אם אין שישים נגדו, דמין במינו בשישים. וכתב הפמ"ג [בש"ד ס"ק א] דקושיא זו אינה על השו"ע אלא על הגמ' [בחולין דף צז.]. שמפורש בה שמשערין בנותן טעם. ועל כרחינו לומר כמש"כ המרדכי [סי' תרעט] שהחלב שנבלע בדופן הקדירה מקושר עם שאר החלב שבקדירה, ואם אין בבשר שיעור נתינת טעם בכל החלב שבקדירה אין החלב שבכלי נחלק לעצמו ומקבל טעם. [ורק לגבי חלב שנבלע בבשר אמרו בגמ' [דף קח:]: שהחלב הבלוע נעשה נבילה ואוסר אח"כ את החלב שלא נבלע, משום שהבלוע באוכל אינו נידון כמקושר למה שבחוץ, וכ"כ גם התרומת הדשן [סי' קפג].

כתב הש"ך [ס"ק א] שלענין שיעור נתינת טעם הבשר הבלוע בקדירה בחלב אין משערין אלא במה שנתבשל תוך מעל"ע מבישול החלב, אבל מה שנתבשל קודם לכן נפגם. והיינו שאם בתוך מעל"ע בישל כזית חלב סגי בשישים זיתי חלב כדי שלא יאסר החלב, אף שקודם מעל"ע נתבשלו הרבה זיתי בשר, דכבר נפגמו. ועיין פמ"ג [בש"ד ס"ק א] שכתב, דאף שכאשר בישל את הכזית י"ל שיצא לחוץ הבלוע בקדירה מכבר וחזר ונבלע בה וא"כ לא נפגם טעמו. וכתב ע"ז הפמ"ג, שטעם הבשר הישן שיצא אל הבישול כחדש הוי נ"ט בר נ"ט ונקלש ואינו אוסר. ועיין גליין מהרש"א שכתב דיש בדברים אלו חידוש, דיש מקום לומר דמה דאמרינן דכאשר הטעם הבלוע בכלי יוצא לאוכל הרי הוא נקלש ונעשה נ"ט בר נ"ט, היינו דוקא כשיצא לאוכל שאינו מינו, וכגון בדגים שעלו בקערה שטעם הבשר יוצא מהקערה אל הדגים, אבל אם יוצא לאוכל שהוא מינו, שמבשל עכשיו בשר וטעם הבשר שבכלי נבלע בו, י"ל שבזה אינו נקלש ואינו נעשה נ"ט בר נ"ט.

קנין הלכה

מראי מקומות

והפוסקים האריכו לדון בחידוש זה של הרשב"א, ועיין ב"י שדן מה בין חידושו של בעל העיטור שהובא בטור בתחילת הסימן [עיין לעיל] והטור דחאו מההלכה, ובין חידושו של הרשב"א שלא נדחה ע"י הטור. וכתב הב"י [והסכימו לזה המ"ז ונקד"כ] שהרשב"א לא התיר אלא בכלים הניתרים בהגעלה ולא בכלי חרס, משא"כ הבעל העיטור התיר אף בכלי חרס, [ובאמת ברשב"א מפורש שלא התיר אלא בכלי מתכות, ועיי"ש עוד שכתב שבזמן הבישול אמרין חם מקצתו חם כולו, ואין זה שייך אלא בכלי מתכת, ולפי"ז לכאורה גם בכלי אבן או עץ שיש להם הגעלה אפשר שלא יתיר הרשב"א].

עוד כתב הב"י, שהרשב"א כתב דבריו דוקא כשבישול דבר פרווה כגון ירקות, ולא אם בישל חלב, אף אם יש בו שישים כנגד הבשר הבלוע, דאינו בדין שהחלב יקליש ויתיר את הבשר. ועיין בד"מ שהסכים לתירוץ זה של הב"י.³⁴

עיין ט"ז [ס"ק ב] שהביא את קושיית הב"י על הטור שפסק כהרשב"א מדברי הטור [ס"י צד] שהביא את דברי סה"ת וסיעתו בדין אדם שבישל בכלי בשר מים, עיי"ש, ועכ"פ משמע שם שאין אנו אומרים שבישול המים מקליש את טעם הבשר עד שיהא מותר לבשל באותו יום חלב. וכתב המ"ז וז"ל "הרשב"א מיירי שבישול הירקות בקדירה ממש כשיעור שבישלו בו בשר וכו'" ועיין פמ"ג שפירש בכוונת המ"ז, שבישול ירקות כשיעור משך הזמן של בישול הבשר. והיד יהודה כתב שהכוונה לשיעור הכמות, שנתן ירקות ומים בבישול השני באותה כמות של בישור הבשר.

עיין ש"ך [בנקודות הכסף] שהאריך בדינו של הרשב"א, ונקט דהלכה כמותו ודחה את מה שכתב הב"י מדברי תוס' והרא"ש וסה"ת ועוד פוסקים דלא ס"ל כחידושו של הרשב"א.

ומתוך דברי הש"ך ניכר, שנקט שעיקר חידושו של הרשב"א הוא דבהיתרא בלע סמכינן על הגעלה במקום ליבון. וכבר הקשה היד יהודה דעיקר דינו של הרשב"א לא נאמר בדוקא על הגעלה במקום ליבון, שהרי במקור הדברים בגמ' [ע"ז דף עו]. איירינן באופן שהליבון של כל יום נעשה גיעול למה שבלע בשיפור ביום הקודם, ואין עוסקים בהגעלה במקום ליבון. וגם עיקר הציור של הרשב"א הוא בקדירה שבישל בה בשר שאם אח"כ מבשל ירקות הרי היא ניתרת, ולא איירי בהגעלה במקום ליבון.

עוד כתב הש"ך, לגבי מה שהיקל הרשב"א בהגעלה במקום ליבון, דמ"מ פשוט שההגעלה צריכה להיות הגעלה גמורה, שיחמם מים בכל הקדירה ושיעלו רתיחות. אמנם גם זה לא משמע מסתימת הרשב"א שכתב בסתמא בישל ירקות ולא התנה כמה ירקות בישל, וגם כתב, דהא דטעם הבשר נקלטש אף שלא בישל בכל הקדירה הוא מכח הא דחם מקצתו חם כולו.³⁵

להלכה: מהטור נראה שפסק כהרשב"א, וכן נקט הש"ך בנקד"כ. וכן כתב החו"ד [ס"ק ב], ועיי"ש שהיקל אף באופן שבישל חלב והיו בו שישים נגד הבשר הבלוע, שגם בזה נקלטש טעם הבשר, ומותר מעתה לבשל בו חלב אף כשאין בו שישים נגד הבשר הבלוע.³⁶

ביאורים והערות

34. עיין שו"ת רע"א [ח"א סי' פג] בתחילת הדברים שכתב דמסתבר שרק כאשר אין בחלב כמות שיש בה כדי להגעיל לגמרי את טעם הבשר, אלא רק להקלישו אמרין שאינו בדין שהחלב יתיר את הבשר, אך באופן שיש בחלב כדי להגעיל את הבשר לא אמרין סברא זו. ועיין בחזו"א [יו"ד סי' טז ס"ק ה] בחד תירוצא שכתב לדון, דהש"ך סובר גם בהגעלה את הסברא הנ"ל דאינו בדין, וציין שרע"א לא כתב כן.

35. והנה בסוגיא דע"ז שם אמרו בתחילה את היסוד שכל יום ויום נעשה גיעול לחבירו. ובסוף הסוגיא אמר רב אשי קולא אחרת, דבמקום שהיתרא בלע סמכינן על הגעלה במקום ליבון כלומר אף בדבר שתשמישו ע"י האור, ואמרו בגמ' שהיתר זה הוא אף לאחר שכבר חל איסור על הבלוע, כגון שבשר הקדשים שנבלע בכלי נעשה נותר, דמ"מ כאשר נפלט איסור זה אין הוא בעין. ודין זה הובא להלכה בכמה ראשונים, ואין הוא זהה לדינו של הרשב"א הנ"ל, דהרשב"א איירי בדוקא כאשר בישל את הבישול השני קודם שחל איסור על הבלוע, ומעתה נקלטש האיסור ותו לא חל עליו איסור, אך אחרי שחל איסור לא מהניא הקלשתו להתיירו. וצ"ע שבדברי הש"ך בנקד"כ לא חילק בין שני ההיתרים.

36. אמנם דברי החו"ד צ"ב דהא הרשב"א אמר להביא בדבריו רק קודם שנאסר הבלוע, וא"כ בציור הנ"ל שבישל חלב שהיו בו שישים נגד הבלוע יש לעיין, דממ"נ אם ננקוט דאפשר להגעיל בחלב [כפי שדן בשו"ת רע"א סי' פג] א"כ אף בלי דינו של הרשב"א יש כאן הגעלה, ואם אין הגעלה ע"י חלב א"כ נאסר הבשר הבלוע, ושוב לא שייך לדין דנקלש, [ועיין בהמשך דברי החו"ד שנקט שדברי הרשב"א

קנין הלכה

מראי מקומות

והמהרש"ל והפר"ח פסקו דלא כהרשב"א, משום שבדברי ספר התרומה וסיעתו שעסקו בבישול מים אחר בשר, נראה שלא סברו שבישול זה מגעיל את הכלי מהבלוע שכתוכו, וכן כתב הפמ"ג [במ"ז ס"ק ב].
 עיין דרכי תשובה [סי' צה ס"ק טו והובא בספר כדי השולחן] שהביא מתשובת חסד לאברהם [תניינא סימן כו] שכתב, דבמקום שיש ספק נוסף אפשר לצרף את דעת הרשב"א ולהקל מדין ספק ספיקא.

בדברי ר"י הלבן בענין משקה ששהה בכלי חרס חדש פחות משיעור כבישה

מקור הנידון בזה הוא הגמ' [בע"ז דף לג:]: לגבי כוסות, דרש"י פירש שמדובר בכוסות של חרס חדשות שעדיין לא נשתמשו בהן הרבה וטבע כלי חרס חדש לבלוע משקה. ודעת ר"ת בתוס' [שם] שהביאור נגמ' הוא אחר, ולדבריו אין מקור לחדש איסור בכ"ח חדשים שיבלעו משקה שהיה בהם שיעור כבישה.

שיעור זמן שהיית החלב בכלי כדי שייבלע בו

(א) ר"י הלבן נקט בציוור שלו ששהה החלב כל הלילה. וכתב המהרש"ל [הובא בנקה"כ שצריך שישהה שיעור יב שעות].
 (ב) הפמ"ג במ"ז [ס"ק ב] הוסיף דאפשר שדי אף בשעה אחת.
 (ג) והפר"ח כתב דכיון שמקור הדין הוא שיטת רש"י בסוגיא דע"ז [דף לג:]: א"כ מוכח שהמשקה נבלע מיד כשניתן לתוך הכוס, שהרי בדרך כלל אין משהין משקה בכוס.

ענין כלי חרס ששבע ואינו בולע

הפוסקים נחלקו בזה: [א] הט"ז כתב דרק אחרי ג פעמים שנשתמש בכלי הרי הוא שבע. [ב] והפמ"ג כתב שדי בב' פעמים. אם שהה משקה בתוך כלי חרס שש שעות כתב הפמ"ג [במ"ז ריש סי' קה] שכבר שבע מלבלוע, וכ"כ היר יהודה, ומקור הדין הוא בשו"ע סי' קלה בדיני יין נסך שברביע היום שבע מלבלוע.
 והנה הדרכי משה והש"ך בנקה"כ נחלקו על עיקר דינו של ר"י הלבן, ונקטו כשיטת ר"ת דאין כלי חרס בולע כלל בפחות משיעור כבישה. וע"ע בשו"ת חו"י [סי' קב] שהוסיף לדון ולומר דאפשר שאף לרש"י לא החמיר אלא ביי"ג ולא בשאר איסורין. והיר יהודה [סי' סט ס"ק ט] הביא את שיטת הרמב"ן במלחמות והר"ן בפסחים [דף ל:]: שכתבו דרק יין חריף הוא להבלע בכלי חרס, והפמ"ג [במ"ז סק"ב] כתב להחמיר אלא אם הוא הפסד מרובה, ובסי' קה [במ"ז ס"ק א] כתב הפמ"ג לאסור אף בהפ"מ.
 כתב הט"ז [ס"ק ב] שבכלי שבע מלבלוע מ"מ אם נכבש בו משקה כשיעור כבישה [מעת לעת] הרי הוא בולע ממנו, וכן הסכימו הנקה"כ ועוד אחרונים [ודלא כהלבוש]. אמנם נחלקו בטעם הדין:
 [א] הט"ז כתב [ומשמע שהנקה"כ מסכים לו בזה] שע"י הכבישה נפלט חלק מהבלוע בכלי וממילא יש מקום למשקה להבלע בכלי.
 [ב] החו"י [סי' קד מובא בפת"ש] הכו"פ [סוס"ק ה] והחו"ד [ס"ק ג] כתבו, דנהי שממשות המשקה אינה נכנסת לכלי כיון שהוא שבע מלבלוע, מ"מ טעמו של המשקה נכנס בו ואוסרו.

קנין הלכה

מראי מקומות

ביאור דברי הרמ"א בענין כיסוי של בשר שניתן ע"ג קדירת חלב

אם שניהם חמים הכל אסור

המעם בזה הוא משום שהכיסוי בלע טעם בשר כשהיה ע"ג קדירת הבשר הרוחת ועלתה זיעה מהבשר ונבלעה בו, ועכשיו כשניתן על קדירת החלב הרוחת עלתה זיעת החלב ונבלעה בו ואסרתו, וגם פלטה הזיעה אליה טעם בשר והוליכתו אל החלב ואסרתו.

ומש"כ הרמ"א דאם יש מאכל בקדירה של בשר בחלב, הכוונה כנ"ל דמחמת זיעת הבשר נעשה הכיסוי בשרי ואח"כ זיעת החלב אסרתו.

הכיסוי צונן והקדירה של החלב חמה

גם בזה אם עלתה זיעה שהיד סולדת בה אל הכיסוי הרי היא אוסרתו, דתתאה גבר, וגם נפלט ממנו טעם אל הזיעה והחלב נאסר.

כיסוי חם והקדירה צוננת

כתב הרמ"א, שאם הכיסוי חם והקדירה צוננת, אין הקדירה נאסרת מהכיסוי ולא הכיסוי נאסר מהקדירה, ורק המאכל צריך קליפה, והטעם הוא דהקדירה אינה נאסרת מהכיסוי. כתב הר"מ [ס"ק ב] דמיירי אף באופן שיש מעט לחלוחית מבשר דבוקה בכיסוי, וטעמו משום דמה שפרש מן הכיסוי אל הקדירה דינו ככלי שני ולא כעירוני מכלי ראשון, משום שיש כאן רק טיפה אחת וכח חמימותה נפסק.

והש"ך [ס"ק ו] נחלק על הרמ"א וסובר שהקדירה נאסרת מכח הלחלוחית, ויש שלשה טעמים לאסור:

[א] טיפה זו אינה קלה יותר מעירוני שנפסק הקילוח, דבעינן גרירה, ודימה גרירה זו לקליפה. [ועיין לעיל סי' צב ס"ט במה שהבאנו בדיון עירוני שנפסק הקילוח].

[ב] בציור זה לא מדובר בעירוני שבה הכיסוי החם עם הלחלוחית נוגעים בקדירה, [ולכאורה כוונת הש"ך דכיון שהכיסוי עצמו יש עליו דין כלי ראשון, א"כ הוא שומר על חום הלחלוחית שלא תצטנן, וממילא לא פסק כח החמימות של הטיפה הזו].

[ג] עוד כתב דבסי' קה דעת הרבה פוסקים שאפילו חום כלי שני מבליע ומפליט, וא"כ הטיפה הזו אינה גרועה מכלי שני. וכתב הרמ"א שאין אנו אומרים שהכיסוי החם יבליע טעם אל הקדירה, משום דהוי כשתי קדירות שנגעו זו בזו, ולכאורה צ"ע דהא כאן יש רוטב בין הקדירות, אותה לחלוחית שע"ג הכיסוי. ומבואר מזה שלחלוחית מועטת זו אינה נחשבת רוטב שיוכל הבלוע לצאת מכלי לכלי מחמתה. וזה כעין המבואר בחו"ד [סי' צב ס"ק ב] דלא סגי במעט רוטב כדי להבליע טעם מקדירה לקדירה, [אמנם החו"ד איירי שם גם בכמות גדולה יותר של רוטב].

מה שהצריך הרמ"א להסיר כדי קליפה מהמאכל לא נתפרש בדרכי משה היטב, שהרי כאן שנקט פסקה חמימותה של הטיפה א"כ ה"ג אם נטפה טיפה מן הכיסוי אל המאכל ג"כ לא תאסר כ"ק. ואולי כיון שהמאכל רך יותר מהקדירה, וגם אין הפסד כ"כ לקלוף המאכל לכן החמיר הרמ"א בזה. והיד יהודה פירש, דהרמ"א מתייחס כאן למאכל מבושל, ואזיל לשיטתו [בסי' צא ס"ז] שהביא י"א דמאכל צלוי או מבושל בולע כ"ק אף אם הוא צונן גם ממשקה צונן. ולפי ביאור זה לא יאמרו דברי הרמ"א האלו במאכל חי שעדיין לא נתבשל, וצ"ע.

שאלות לחזרה

יו"ד הלכות בשר בחלב סימן צב מסעיף ה וסימן צג מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקוה"כ רעק"א ופתחי תשובה

המשך סימן צב

- א. 1) טיפת חלב שנפלה על הקדירה שאצל האש מבחוץ, ה אם הטיפה מפעפעת בכל הכלי או רק במקצת כלי, למסקנת הגמרא ולדעת הטור ומהר"ם מרוטנבורק? 2) מה הסברא להתיר יותר, כשמפעפעת בכל הכלי או רק במקצת כלי? 3) ולפי"ז האם מועיל אם יש בתבשיל ששים או ששים פעמים ששים לבטל את הטיפה שנפלה מבחוץ [להבנת הב"י בדבריהם ולהבנת הט"ז בדבריהם]?
- ב. מהי דעת הסמ"ק שהובא בטור לחלק בין אם נפלה הטיפה נגד התבשיל או במקום הריקן, ומה הטעם בדבריו?
- ג. לדעת הסמ"ק; כשנפלה במקום הריקן, 1) באיזה אופן יוכלו לאכול את התבשיל (2)? 2) ולמה לא הביא הטור את האופן השני?
- ד. לדעת השו"ע שפסק כהסמ"ק; כשנפלה הטיפה נגד התבשיל ויש ששים נגד הטיפה, 1) האם הקדירה מותרת או אסורה? 2) והאם צריך לערות התבשיל מיד או שאפשר להניחו עד שיצטנן?
- ה. להנ"ל; מה הדין כשנפלה הטיפה במקום הריקן, 1) האם הקדירה מותרת או אסורה? 2) והאם אפשר לערות התבשיל מהצד השני או לנקב בשוליה? 3) והאם אפשר לערות על מקום הקדירה שנאסר כשיש בתבשיל ששים פעמים ששים ואחד פחות מעט?
- ו. הא דנפסק בשו"ע שכשנפלה הטיפה על מקום הריקן נאסר אותו מקום הקדירה; 1) האם דוקא בקדירה בת יומה או גם שאינה בת יומה? 2) ומה הדין בקדירה חדשה – האם נאסרת או סגי בששים נגד הטיפה? 3) והאם מותר לכתחילה לערות התבשיל דרך אותו מקום שנפלה עליה הטיפה – בקדירה חדשה?
- ז. 1) הא דבקדירה חדשה אין צריך רק ששים נגד הטיפה שנפלה, האם זהו רק בטיפת היתר או גם בטיפת איסור? 2) איך יצוייר כאן קדירה חדשה, הא עכשיו מתבשל בשר בקדירה וטיפת החלב נפלה עליה בשעת הבישול (3)?
- ח. כשנפלה הטיפה על מקום הריקן באותו צד שאינו נגד האש; האם נוהגין להתיר התבשיל כשמוריקים אותו מהכלי לאחר שהצטנן – 1) בקדירה ישנה בת יומה שאין בתבשיל ששים פעמים ששים ואחד פחות מעט נגד הטיפה [באר שיטות הפוסקים: שו"ע, איסור והיתר הארוך, פרישה, מהרא"י, ט"ז וש"ך? 2) בקדירה ישנה בת יומה שיש בתבשיל ששים פעמים ששים ואחד פחות מעט נגד הטיפה? 3) בקדירה ישנה שאינה בת יומה? 4) בקדירה חדשה שיש בתבשיל ששים פעמים נגד הטיפה? 5) בקדירה חדשה שאין בתבשיל ששים פעמים נגד הטיפה?

קנין הלכה

- ט. 1) אם נפלה הטיפה במקום הריקן באותו צד שכנגד האש, מה דין התבשיל ומה דין הקדירה ומה הטעם? (2) ומה הדין אם נפלה הטיפה על הקדירה לאחר שסילקה מן האש ועדיין היא רותחת, האם זה נקרא נגד האש?
- י. ומה דין התבשיל והקדירה אם נשפך הרבה חלב באותו צד שכנגד האש, כשנשפך במקום הריקן או במקום הרוטב ויש ששים כנגדה, ומה הטעם?
- יא. 1) מה הדין אם אח"כ בישלו תבשיל אחר בקדירה זו, האם סגי בששים נגד הטיפה, ומה הטעם? (2) והאם צריך שהרוטב יגיע למקום הטיפה, ומה הדין כשלא הגיע הרוטב למקום הטיפה ואח"כ עירה ממנו את התבשיל, האם בעינין ששים פעמים ששים או לא, ומה הטעם?
- יב. 1) האם אפשר להתיר בשעת הדחק כגון בערב שבת או לצורך אורחים או הפסד וכדו', אפילו אם נפלה הטיפה שלא כנגד הרוטב ושלא כנגד האש? (2) והאם צריך להמתין עד שיצטנן? (3) ומה דין הקדירה, האם היא אסורה או מותרת?
- יג. מה הדין אם נפלה טיפת חלב על קדירה עם מים אצל האש, ובתוך מעת לעת בישלו בה בשר, האם הבשר מותר או אסור, ומה הטעם?
- יד. מה דין הקדירה ומה דין התבשיל ומה הטעם באופנים דלהלן: 1) אם נשפך חלב רותח על גבי קרקע – לא אצל האש – והעמידו עליו קדירה חמה? (2) אם נשפך חלב רותח על גבי קרקע – לא אצל האש – והעמידו עליו קדירה צוננת? (3) אם נשפך חלב רותח על גבי קרקע – אצל האש – והעמידו עליו קדירה חמה או צוננת? (4) אם נשפך חלב צונן על גבי קרקע והעמידו עליו קדירה רותחת?
- טו. 1) מה הדין כשהולך קילוח מקדירה רותחת לקדירה צוננת ונפסק הקילוח מהקדירה הרותחת קודם שהגיע אל הצונן, כשהמקום רותח ויד סולדת בו או כשאין היד סולדת בו? (2) ומה הדין אם יש אפר באותו מקום – האם נחשב עי"ז לנותן טעם לפגם?
- טז. כשלא נפסק הקילוח, והקילוח רותחת והקדירה צוננת, מה דין הקדירה ומה דין התבשיל שבתוכה, והאם נחשבים כעילאה ותתאה או כנוגעים זה בזה?
- יז. כשלא נפסק הקילוח והקילוח צונן והקדירה חמה או רותחת, מה דין הקדירה ומה דין התבשיל שבתוכה, והאם נחשבים כעילאה ותתאה או כנוגעים זה בזה, ומה הטעם?
- יח. 1) טיפה שנפלה על גבי כיסוי של קדירה, והקדירה התחילה להרתיח, האם נאסרים הקדירה והתבשיל? (2) ומה הדין כשעדיין לא התחילה להרתיח?
- יט. קדירה של בשר שעומדת בכירה מעל מחבת של חלב, ויש חלב במחבת והמחבת מגולה, וזיעת החלב עולה למעלה לקדירה, והיד סולדת בזיעה במקום שנוגעת בקדירה; 1) מה דין הבשר, האם צריך ששים נגד החלב או גם נגד כל הבלוע, והאם צריך ששים פעמים ששים? (2) ומה דין הקדירה של בשר?
- כ. ומה הדין 1) כשאין חלב במחבת? (2) כשאין היד סולדת בזיעה במקום שנוגע בקדירה? (3) כשיש ספק אם היד

קנין הלכה

סולדת בזיעה? (4) כשהמחבת בתוך חלל הכירה והקדירה מעל הכירה? (5) כשהמחבת מכוסה – לכתחילה ובדיעבד?

כא. 1) מה הדין אם נטף טיפה מנר של חלב העשוי מן נר שעוה על כלי? (2) ומה הדין אם נפל טיפה מחלב מהותך חם – ממקום שהפתילה דולקת או מצד אחר? (3) ומה הנפק"מ ביניהם? (4) ומה הדין אם נפלה הטיפה על כיסוי הקדירה ונכבה – ושהה קודם או לא שהה?

כב. כלי שמכניסים לתוך כלי ראשון – ושהה שם או לא שהה – והוציאוהו – מלא או ריקן – האם נחשב לכלי ראשון או לכלי שני?

סימן צג

כג. 1) קדירה שבישלו בה בשר, ותוך מעת לעת בישלו בה חלב, מהי דעת המחבר והרמ"א – האם צריך ששים, האם מועיל ששים, והאם שייך שיהיה ששים, בקדירה ישנה שלא ידוע כמה בלע, או שידוע כמה בלע, או שידוע כמה בישלו בו תוך מעת לעת מבישול זה? (2) והאם יש נפק"מ אם הקדירה היא של חרס או של מתכת?

כד. 1) קדירה שבישלו בה בשר, ותוך מעת לעת בישלו בה חלב, ויש בה ששים, אלו דעות הביא בעל העיטור ומה פסק הוא עצמו, האם מותר לבשל אח"כ חלב או בשר בקדירה זו, ומה הטעם? (2) מה תמה הטור על בעל העיטור? (3) למה לא תמה הטור אמאי התיר בעל העיטור לבשל בשר אחר חלב בלי שום הפסק? [2 ביאורים בב"י] (4) איך ביאר הט"ז דברי בעל העיטור?

כה. קדירה שבישלו בה בשר, ואחר ששהה מעת לעת בישלו בה חלב, (1) מה דין התבשיל? (2) מה דין הקדירה – האם מותר לבשל בה אח"כ בשר או חלב או פרוה? (3) ואם בישל בשר או חלב האם בדיעבד מותרים?

כו. הרמ"א הביא מחלוקת בדין כיסוי של קדירה שי"א שדינו כמו הקדירה עצמה, וי"א שהכיסוי חמור יותר ואף שאינו בן יומו דינו כבן יומו. (1) כמה טעמים מצינו לדעת המחמירים? (2) האם המחמירים מחמירים בכל מיני הכיסויים או דוקא בסוג מיוחד? (3) איך פסקו הרמ"א הט"ז והש"ך להלכה?

כז. 1) אם לקחו כיסוי מקדירה של בשר שיש בו בשר ונתנו אותו על קדירה של חלב שיש בו חלב, מה דין הכיסוי, מה דין הקדירה ומה דין המאכל שבקדירה; א – כששניהם חמים; ב – כשהכיסוי צונן והקדירה חמה – והתחיל להזיע תחת הכיסוי או לא התחיל להזיע? ג – כשהכיסוי חם והקדירה צוננת? (2) ומה הדין אם לא היה מאכל בקדירה?

כח. 1) קדירה – של חרס או של מתכת – שבישלו בה בשר ואח"כ בישלו בה ירקות, האם הבישול השני הוא כהגעלה, ומותר אח"כ לבשל בו חלב? (2) מאי שנא מבישלו חלב אחר הבשר שהטור חלק על בעל העיטור וסובר שלא מועיל לא זה ולא הגעלה (3)? (3) ממה הביא הבי"ר ראייה שהרשב"א אינו להלכה? (4) מה יישב הט"ז על הטור שהביא את הרשב"א להלכה? (5) ומה יישב הנקודה"כ על הטור? (6) ואיך פסקו הט"ז והנקודה"כ להלכה?

קנין הלכה

- כט. 1) דבר ששהה בקדירה ישנה עונה אחת או מעת לעת, האם אמרינן ביה כבוש כמבושל, ומה הטעם? (2) מה הביאור בגמ' (ב"מ מ.). בהפקיד שמן לחבירו אם היו קנקנים ישנים אין מוציא לו בלע, כיון דטעון טעון ותו לא בלע – לדעת ר"י הלבן ולדעת הלבוש והב"ח? ואיך נפסק להלכה?
- ל. מה הדין בקדירה חדשה של חרס ששהה בו חלב כל הלילה ובישלו בו אח"כ בשר, האם אמרינן שבחדשה בלע אף בחצי מעת לעת או לא?

קנין הלכה

שאלות הנוגעות למעשה יו"ד הלכות בשר בחלב סימן צב מסעיף ה וסימן צג

המשך סימן צב

א. עמד על האש סיר שהתבשל בחלקו מרק בשרי, עירבב על ידו בקבוק תינוק וניתזו טיפות חלב על הסיר מבחוץ חלק מהטיפות כנגד המקום שיש אוכל בסיר וחלק לא, א. מה דין המרק, הסיר, לכתחילה, ובדיעבד, כשיש ס' כנגד הטיפות, או כשאין ס', או כשיש ס' רק כנגד מה שכנגד המרק, או רק כנגד מה שלא כנגד המרק. ב. ומה הדין בכל זה כשבישול טשולנט לשבת, מה מותר, מה אסור, ואם רואה בשעה שזה קורה כיצד עליו לנהוג. [ס"ו, רמ"א, ש"ך סקכ"ו, זיאוור הגר"א סקל"א, דל"א כהט"ו סק"ט, משנ"ז סקכ"ח]. ג. ומה הדין בכל זה אם הסיר היה אינו ב"י, וודאי שמתחלת הבישול המרק לא הגיע לגובה יותר מעכשיו או שספק אם הגיע יותר גבוה, ואם רואה בשעה שזה קורה כיצד עליו לנהוג. [ס"ה רמ"א, ש"ך סקכ"ג, וסק"כ, שפ"ד סקכ"ג, וסקכ"ד]. ד. ומה הדין בסיר גדול שנפלו הטיפות מעל הרוטב וכמות המרק שמתבשל הוא קצת [ט"ז סק"ט, ש"ך סק"כ, משנ"ז סק"ט]. ה. ומה הדין בכל זה אם הסיר היה מכוסה. [נ"א היטב סק"ט, זיאוור הגר"א סקכ"ט, חכמ"א כלל מ"ה דין ט"ו]. ו. והאם יש חילוק אם זה באולמות וכדומה שהסירים הם גדולים. או בסיר ביתי רגיל, אבל ודאי שזה היה רק טיפה אחת. [משנ"ז סק"ז. סק"ט, זיאוור הגר"א כלל מה סק"ג]. ז. ואם בישל מרק ירקות בסיר בשרי שאינו ב"י וניתזו עליו טיפות חלב מה דין המאכל והקדירה לכתחילה ובדיעבד, והאם יש חילוק אם זה היה כנגד המרק ובגודל הסיר. [ט"ז סקכ"ד, וסק"ט, ש"ך סקכ"ה]. ח. ואם כל זה אירע רק אחרי שכיבו את האש אבל הכל עדיין היה רותח [ואופן הגעלת הסיר להמירו עיין צפ"ט כ"א סק"ג וזמור"א סימן י"ט סק"ו]:

ב. סיר שנתבשל בו חמין לשבת עד חציו, וניתזה טיפת חלב על הסיר מבחוץ שלא כנגד המאכל בשעה שהסיר היה מגולה, א. מה הדין אם עירה אותו דרך אותו צד של הסיר שעליו ניתזו הטיפות חלב, ב. ומה הדין אם עירה את המאכל מהצד השני של הסיר, חזר והכניס בסיר מאכלים בשריים לבשלים לצורך שבת ובבישול השני הסיר היה מלא כולו במרק גם כנגד המקום שניתז בו תחילה החלב, מה דין המאכל הראשון, השני. והסיר. [ס"ז, ט"ז סקכ"ג, ש"ך סק"ל. ולענין חזר ומילא עד מעל מקום נפילת הטיפה עיין היטב צמנ"ז סימן ז"ח סק"ח, שחלוי צטעמים שמתירין כאן צטע"ד, ומלה ז"ח צט"ו ונקוה"כ שס, דל"א כמנ"כ צמנ"ז סימן ז"ד סק"א, וצפ"ד סימן ז"ג סק"א, ועיין זיאוור הגר"א כ"א סקל"ב]. ג. והאם יש חילוק באיזה סוג סיר זה היה. [כנ"ל]. ד. מה הדין אם בבישול הראשון היה כנגד הרוטב והיה ס' ובישול בו שוב ובבישול השני לא היה ס' כנגד הטיפה [ט"ז, ש"ך]. ה. ומה הדין אם הטיפות נפלו שלא כנגד הרוטב ולא היה ס' פעמים ס"א ובישול שוב בקדירה, ובבישול השני כן היה ס' פעמים ס"א. [חכמ"א כלל מה סק"ה]. ו. וכן טשולנט שגלש על הפלטה והגיע אל תחת הדוד של המים, ועל הדוד למעלה ניתזו טיפות חלב והדוד היה מכוסה או לא היה מכוסה, האם מותר לו להוציא את המים דרך הברז [ש"ך סקכ"א. שפ"ד ס"ט].

ג. הוציא סיר עם בשר מהמקרר והעמידו להתחמם על האש, וגילה שהיו על הכיסוי כמה טיפות חלב שנשפך על הכיסוי במקרר, או חתיכת חמאה שנדבקה על הכיסוי במקרר, א. מה דין הסיר, המאכל שבתוכו, והכיסוי, אם מיד

קנין הלכה

הוריד את הכיסוי מע"ג הסיר, ב. ומה דיין הסיר, הכיסוי, והמאכל, אם לקח קצת זמן עד שהוריד את הכיסוי מהסיר, אבל כשהוריד את הכיסוי הוא עדיין לא היה חם, ג. ומה הדין אם כשהוריד את הכיסוי הוא כבר היה חם. [ס"ז למ"א, ט"ז סקכ"ח, ש"ך סקל"ו, משנ"ז סקט"ז, כמה חילוקים בין הכיסוי והקדירה חמין והזעה אין יס"ב, וצין כשזעה יס"ז והכיסוי עדיין אינו חם, וצין כשזעה אינה יס"ז וגם הכיסוי אינו חם. ודין הכיסוי צפ"ד סקל"ז]. ד. ומה הדין בכל זה אם בישל מרק פרוה בסיר בשרי ב"י והיו על הכיסוי טיפות חלב [כנ"ל. משנ"ז סקכ"ח, חו"ד חידושים סקכ"ט, שניור זה חמיר טפי ע"ש]:

ד. במקרה והטיפות ניתזו כנגד הרוטב, והיה ס' כנגד הטיפות שניתזו, ומיד עירה את הטשולנט לסיר אחר, אבל לא היה לו מקום לערות את הכל לסיר אחד ועירה אותו לשני סירים, אולם לקח קצת זמן בין העירווי לסיר הראשון לעירווי לסיר השני, מה דיין האוכל ניד יהודה קנר סקנ"ד, לכאורה דלא כהרע"א כאן ד"ה נפלה]:

ה. בכל השאלות שלעיל, א. מה הדין כשמתבשל שם מרק עוף, ב. וכן אם ראה שניתזו טיפות, אבל אינו בטוח שזה נגע בקדירה, [משנ"ז סקי"ח, ועיין צממדי דניאל]. ג. או שמצא טיפות אבל אינו יודע ודאי שזה כל הכמות, או שהספיק כבר קצת ליבלע בתוך הסיר [מכמ"א כלל מה סק"ג]. ד. והאם יש חילוק בכל חילוקי האופנים דלעיל של כנגד או שלא כנגד וכדו' אם המעשה היה שנתבשלו סתם מאכלים בסיר וניתזו מבחוץ טיפות מיינ או שמן שעבר עליהם זמן הביעור, או כהן שיש לו שמן של תרומה טמאה [משנ"ז סקכ"ד, יד יהודה קנר סקמ"ב, גליון מהרש"א, והאם לא תלוי בטעמים צממירין צעמט הדמק שמוצא צסוף שאלה ג]:

ו. מי שהניח סיר קר עם בשר על השולחן ולאחר מכן העמידו על הגז לחמם, וראה שכשהיה על השולחן נדבק בתחתית הסיר גבינה שהיתה על השולחן. מה דיין הסיר, והמאכל [ס"ו, ש"ך סקכ"ו, מכמ"א כלל מ"ה דין ח']:

ז. מעשה באשה שאפתה בתבנית חד פעמית בשר עם רוטב, הוציאה אותו כשהוא רותח, והניחה על השולחן כשבמרחק ממנו עמד סיר עם פודינג רותח, והיה חור בתבנית חד פעמית ונזל הרוטב על השולחן עד תחת הסיר של הפודינג. א. מה דיין הסיר, ב. מה דיין הפודינג שבתוכו, [כמ"א ס"ז, ט"ז סקכ"ה, ש"ך סקל"ו, שפ"ד סקל"ה עיין היטב, חו"ד ציאוים סקכ"א, הגהות אמרי צרוך סס, צינת אדם סימן מ"צ]. ג. והאם מספיק ס' רק כנגד מה שמתחת לסיר, או צריך ס' גם כנגד מה שסביבות הסיר, או צריך ס' כנגד כל הרוטב שנמצא גם על השולחן. ד. ומה הדין אם הסיר של הפודינג כבר התקרר. [משנ"ז סקכ"ה, רעק"א כאן מהשפ"ד והמו"ח, חו"ד ציאוים סק"כ]:

ח. עמדו על גבי פלטה חשמלית סיר עם חלב וסיר עם בשר במרחק זה מזה, וגלש מהחלב על הפלטה עד קרוב לסיר הבשרי. א. מה דיין הסיר הבשרי והמאכל שבתוכו. [ס"ח למ"א, רע"א על הט"ז סקכ"ז]. ב. ובמקרה והפלטה מתחת לסיר הבשר היתה רטובה קצת האם משתנה הדין [חו"ד ציאוים סק"כ. יד יהודה סימן ע סקי"ג]. ג. ומה הדין אם גלש עד תחתיו ממש, וכנגד כמה משערים. [כנ"ל שאלה ח', ומשנ"ז סקכ"ה, חו"ד ציאוים סקכ"א]:

ט. טיגן שניצל בשרי והוסיף במחבת שמן או תבלינים בשעה שמטגן א. האם מותר להשתמש בשאר השמן שבבקבוק או בתבלינים למאכלי חלב, ב. וכן אם הוסיף מים רותחים מהכד החשמלי לתוך סיר בשרי בשעה שמתבשל, האם מותר אח"כ להרתוח בכד מים לקפה. [לכחמילה עיין צימן ק"ה ס"ג]. ג. וכן מי שיש לו גז אחד שמתבשלים עליו חלבי ובשרי וגולש מהם, כשרוצה לנקותם האם מותר לו לשפוך עליהם מים רותחים מהכד החשמלי, ומה הדין בדיעבד אם שפך. והאם יועיל מה שהיה שם גם חומרי ניקוי, ד. וכן מי שאפה בתנור בזה אחר זה קוגל בשרי ואח"כ עוגה חלבית, ולא בדק בגג של התנור אם הוא נקי מטיפות הזיעה שנתייבשו שם, או אפה אח"כ עוגה פרוה לאוכלו עם

קנין הלכה

קפה, או שלפני כן שרף את ההפרשת חלה בתנור מה דינו. ה. וכן מי שחיים במיקרוגל בזה אחר זה בשרי וחלבי. ו. וכן סיר של מרק או טשולנט, וכדומה, הנמוכים מהדוד של המים של שבת, ועומדים על הפח בסמוך אליו, ומפעם לפעם פותחם ועולים אדים לדוד, האם מותר לשתות במים אלו קפה עם חלב. ז. וכן תנור שאופים בו או סירים המתבשלים ויש מעל גביהם קולט אידים, או ארון, ומתבשלים שם גם מאכלי חלב וגם מאכלי בשר ביחד או בתוך מעל"ע מה דינם, ומה הדין של המאכלים שבתוך הארון שמתחממים מזה, או שמבשלים שם רק אחד מהם אבל גם בפסח מבשלים שם מתחת לארון זה מאכלים, או שזה קרוב מאוד לחרסינה ועולים משם אדים לחרסינה, נכלל אלו הדוגמאות השאלה היא רק צדיעצד, דלכתחילה מוצא דק"ח מה מותר ומה אסור. ס"ח, רמ"א, משצ"ו סקכ"ח וסקכ"ט, רע"א, ציאור הגר"א סקל"ט, וציאור הגר"א צימ"ג סק"ו, דגול מצצה, יד אברהם, חו"ד ציאורים סקכ"ו, אש"א סימן תנ"א סקמ"ד, יד יהודה קצר סקע"ב]:

י. נגמרו המים בטשולנט, מה עדיף לעשות, האם לקחת את הדוד של המים ולהניחו מתחת לברז של הדוד מים או להרים את הדוד של המים ע"ג הסיר של בטשולנט לערות עליו, [כנ"ל שאלה י, מדיני שנת עיין צעה"ל רנ"ג סקנ"ג, ס"ח רמ"א, משצ"ו סקכ"ט, רע"א, ש"ך סקל"ג וסקל"ו]:

יא. מי שנמצא בבית החולים וכדו' ורצה לקחת מים מהמיחם, וראה קודם אדם שאינו שומר תומ"צ מערה ממנו לתוך מנה חמה שאינה כשירה או מאכלים אחרים שאינם כשרים, האם יכול להשתמש במים מהדוד, [ס"ח רמ"א, ש"ך סקל"ט, וסקל"ו]. ב. ומה הדין אם מי שאינו שומר תומ"צ הניח את האוכל שלו ע"ג הדוד לחמם, והיה קצת רטיבות מעל גבי הדוד, [ס"ח רמ"א, חו"ד סק"כ]. ג. וכן מי שהניח ע"ג הדוד של המים שיש במכסה חורים קוגל בשרי לחמם, האם יכול להשתמש במים מהדוד למטרנה חלבית לתינוק, ומה הדין אם אח"כ הניחו ע"ג הדוד בטעות עוגה חלבית או קוגל חלבי לחמם, וכנגד כמה צריך לשער. ד. מה הדין בספק אם הניח אח"כ עוגה חלבית [ס"ח, משצ"ו סקכ"ט, הגהות רע"א עליו, רע"א כאן, חו"ד ציאורים סקכ"ו, יד יהודה ארון סקכ"ד]:

יב. האם מותר לחמם מעל גבי הסיר של הטשולנט בקבוק תינוק עם חלב, או ע"י שיניח את הבקבוק בתוך כלי אחר פרווה. ב. והאם מותר לחמם שניצל בשרי בתוך נייר כסף וכדומה על גבי דוד של שבת שעם המים שלו שותים קפה עם חלב. ג. וכן האם מותר לכתחילה לחמם חלה ע"ג ניר כסף, או בורקס פרווה, על גבי הסיר של הטשולנט, כדי לאוכלו עם חלבי [ס"ח רמ"א, ולכאורה תלוי צטעמים שלכתחילה מחמירים צד, קדירות, עיין הגהות שערי דורא סימן י"א ומשצ"ו סימן ט"ז סק"ג]. ד. וכן האם מותר לכתחילה לתלות מעל גבי מקום שסירים של חלב ובשר מתבשלים מתקן שמניחים בו כלים ליבוש [ס"ח רמ"א, פרמ"ג צהנהגות הנשאל סדר"צ סקס"ו, שחילק צין דבר שדרכו צהדחה אח"כ, ולענין צדיעצד אס לא הדיחו אפילו כשאין יס"צ ציעה ע"ש]. ה. וכן האם מותר לבשל על גבי החצובה של הגז סיר עם חלב באותו מקום שבישל סיר בשרי [כנ"ל, משצ"ו סימן תנ"א סקל"ד, אגרו"מ ח"ג סימן י' לחלק מהרמ"א שאוסר לכתחילה]:

יג. הוציא מהמקרר קוגל הניחו בתוך תבנית חד פעמית והניחו לחמם ע"ג הסיר של הטשולנט, הסיר היה מכוסה כל הזמן אבל מרוב רתיחות יצא ממנו כל הזמן אדים, אח"כ נודע שהיה טעות והקוגל היה קוגל חלבי, מה דין הסיר והקוגל [ס"ח רמ"א, צ"ט]:

יד. כהן שמדליק נרות שבת בשמן של תרומה והתהפך הנר עם השמן על הסכו"ם והצלחות שעל השולחן מה דינם. גרידה, קליפה, הגעלה, [ס"ח, רע"א, ש"ך סקל"ט, שפ"ד שם, ציאור הגר"א סקמ"ב, רע"א, תלוי צכוונת המצצת]. נרות של זמנינו הם

קנין הלכה

סינטטים ואין בהם דין חלב שנטף אבל נרות המקושטים וצבעונים יש בהם חשש תערובת איסור ומה הדין אם נטף מהם ע"ג סכ"ם וכדו' [כנ"ל]. והאם מותר להדליק מהם סיגריה [פ"מ]:

טו. נפל זבוב לתוך סיר מרק והוציאו עם קצת מרק, מה דין המצקת, ומה הדין אם אח"כ המשיך להוציא אתה מרק מהסיר ע"י שהכניסה כמה פעמים [ט"ז סק"ל, ועיין צימון ק"ז ס"ב, וצ"ח ש"ס סק"ז, וצינאור הגר"א ש"ס סק"מ]:

סימן צג

טז. בישל סיר עם בשר ע"ג האש ובטעות כיסה אותו עם מכסה חלבי שהשתמשו בו ב"י, או שלא השתמשו בו ביומו, א. מה דין המאכל והקדירה, והאם תלוי בצורת הכיסוי, וכמה צריך שיהיה בסיר כדי להתירו, ומה הדין בזה בער"ש, או שבישל לאורחים וכדו', [צימון ז"ג רמ"א, ט"ז סק"ב, וש"ך סק"ד, חו"ד חידושים סק"ב, חכמ"א כלל מ"ז סק"ד, רע"א כאן, אמנם צמסנ"צ סימן מ"א סקפ"ד משמע שאין חילוק וגם שצריך כנגד כולו ע"ש], ב. האם מותר להשתמש בכיסוי לבישולי חלב, בשר, או מרק ירקות, [שו"ע כאן, ש"ך סק"ג, וצימון ז"ד סעיף ד']. ג. מה הדין אם כיסה את הסיר רק אחרי שכבר העלה רתיחות [עיין צמסנ"צ סק"ב מה שחילק צוה, ומקושיית הרע"א כאן שיחשב כנפלה נגד הרוטב מצואר שלא ס"ל לחילוק זה]:

יז. בישל מרק ירקות בסיר מתכת בשרי שהיה מלא עד למעלה, והעלה רתיחות, לאחר מכן בישל בה חלב מה דין החלב, [ט"ז סק"ב, נקוה"כ, משצ"ז סק"ב חולק, ועיין חו"ד חידושים סק"ב]:

יח. לקח צלחת חרסינה חדשה או כוס חרסינה חדשה, והכניס בתוכה מרק בשרי קר או חלב קר ושהה שם כמה שעות, מה דין הכלי [ט"ז, נקוה"כ, משצ"ז סק"ב, ומשצ"ז סימן ק"ה סק"א שזולע מיד, חו"ד סימן ק"ה סק"ג]:

יט. עמדו על האש סיר חלבי רותח, סיר בשרי רותח, סיר בשרי קר, ומחבת שבתוכו שניצל קר. הסיר את המכסה של הסיר החלבי הרותח, וכשהעבירו מעל הסירים הבשריים והמחבת טיפטה עליהם טיפות זיעה מהמכסה, מה דין הסיר הבשרי הרותח והמאכל שבתוכו, מה דין הסיר הבשרי הקר והמאכל שבתוכו, ומה דין השניצל הקר, [רמ"א, ש"ך סק"ז, וצמקוס הפסד עיין צמסנ"א כלל מ"ז סעיף ה']:

כ. בישל מרק ירקות בסיר בשרי, ובתחילת הבישול כשרק הסיר היה רותח והזיעה עדיין לא, לקח כיסוי חלבי רותח כיסה בו את הסיר והסירו מיד, מה דינם, [ש"ך סק"ה, שפ"ד ש"ס צינאור דצ"ו רק כשהכיסוי קר, ועיין צמסנ"צ סימן מ"א סקפ"ד משמע שלא ס"ל הכי], ב. מה הדין כשהכיסוי עדיין היה קר, [כנ"ל]. ג. ומה הדין אם הסירו מיד וראה שעדיין נקי [צמסנ"צ ש"ס]:

קנין הלכה

שאר הקדירה. ולדעת הט"ז לדעת רש"י החתיכה נאסרת תחלה, ואח"כ גם אם לא ניער נאסרת כל הקדירה. ולדעת הט"ז קיי"ל כרש"י לחומרא. ולדעת הש"ך קיי"ל כר"י וכ"כ במשב"ז בסי' צ"ד סק"א.

ולדעת הרמ"א לדעת הש"ך מספקא לי' אי הלכה כר"י או כרש"י, ולכן צריך שיהיה ס' בכל הקדירה כנגד הטיפה, ומ"מ חתיכה עצמה אסורה ואינה אוסרת את הקדירה רק אם לא ניער.

ומ"מ מאחר ולדעת הש"ך בב"ח שנפרדו זה מזה ממשיכים לאסור אפי' שנפלט רק מהבשר ג"כ יאסר, ולכן החתיכות הסמוכות נאסרות, אבל מאחר שאין איסורם מחמת עצמם אלא מחמת החלב הבלוע בהם אינו אוסר רק כדנ"ט. אלא שבחוו"ד ובבית מאיר הקשו דמאחר ופליטת הבשר הוא לתוך הקדירה א"כ למה יאסרו החתיכות רק כדנ"ט, ולדעת הט"ז מש"כ הרמ"א שצריך ס' כנגד הטיפה מיירי כשכולה חוץ לרוטב דבמקצתה חוץ לרוטב בב"ח לחומרא כרש"י, ואח"כ נאסרת כל הקדירה. אבל בבאר הגולה ובביאור הגר"א סק"ט כתבו שזה ט"ס ברמ"א, ותלוי רק אם יש ס' בקדירה.

אלא שכל זה רק אם לא ניער מיד את הקדירה, אבל אם ניער מיד קיי"ל להלכה שמה שבולע אינו פולט כל שלא נח מרתיחתו, ולכן עדיין הקדירה לא נאסרת, ובין לר"י בכולה בחוץ ובין לרש"י במקצתה הקדירה תהיה מותרת דרק הבשר מתפשט ולא החלב, אבל אין אנו בקיאין אימת נח מרתיחתו וחיישינן שכבר נח מרתיחתו. וביותר שמאחר ואין אנו בקיאין אימת נח מרתיחתו חיישינן להיפך, שכשעדיין לא נח מרתיחתו נבלע בתוך החתיכה הזו לבדה ולא נתפשטה לכל הקדירה, ולכן אפי' לר"י אפי' חציה בתוך הרוטב צריך לדין ס' כנגד כולה כ"כ המשב"ז סק"ב. אבל בחוו"ד כתב שכל מה דאמרינן שכל מה שלא נח מרתיחתו אינו פולט, זה רק מה שבולע מתוך הקדירה, אבל מה שבולע מחוץ לקדירה פולט גם לפי שנח מרתיחתו, ולכן לר"י גם לדין שאין אנו בקיאין מתי נח מרתיחתו אין החתיכה נעשית חנ"נ.

ואם חלק מהחתיכה מחוץ לקדירה, במשב"ז בסימן צ"ד סק"א נסתפק אי לר"י גם בכה"ג מתפשט או שלדעת ר"י צריך להכל הקדירה להתפשט ובלא זה אינו מתפשט. ובפליתי נקט בפשטות שאינו מתפשט. - ואם כולה בתוך הרוטב ורק פניה מגולות כתב במשב"ז סק"ב שגם לדעת רש"י דינה כבתוך הרוטב.

ואם נפלה לתוך הרוטב, לר"י מצטרף גם החלק שמחוץ לרוטב לס' להתיר, ובין ליאסר כשאין ס'. ולרש"י החלק שמחוץ לרוטב אינו מצטרף לס' להתיר ואינו נאסר כ"כ במשב"ז סק"ב, ובביאור הגר"א סימן ק"ה סק"ו. אבל בחוו"ד ביאורים סק"ו כתב שגם לרש"י החלק שמחוץ לרוטב מצטרף לס' להתיר וליאסר ורק כשנפלה על גביו נחשב כמחוץ לרוטב, - ובב"ח אות ו' מבואר איפכא שאפילו לר"י אין מצטרף החלק שמחוץ לרוטב להתיר.

ובטעם שבב"ח חמור משאר איסורים, במשב"ז סק"ד, ובחוו"ד ביאורים סק"ט כתבו, שזה מפני שהוא ספק דאורייתא, וא"כ בשר עוף שווה לשאר איסורים, אבל לפמש"כ בביאור הגר"א סק"א, וכן מבואר ברע"א ד"ה וכל זה, שהטעם שמקילין הוא מפני שבשאר איסורים מצרפין שיטת רבינו אפרים שלא אמרינן חנ"נ, א"כ בשר עוף שווה לבשר בהמה.

ואם זה בשר והטעם שהחתיכה נאסרת אפי' שבלא רוטב אוסר רק כדנ"ט, מטעם שאין אנו בקיאין, א"כ צריך גם כדנ"ט, וכן אם זה יהיה באיסור דרבנן וכגון דם וכדו' שכחוש לא אמרינן שאין אנו בקיאין ויאסור רק כדנ"ט.

וכ"ז אם יפול גוש גבינה וכדו' שאין את הטעם של הבל וצלול, אבל אם זה חתיכת שומן ממש שודאי שמן לא יצטרכו כדנ"ט והכל יצטרף לס'. ואפי' אם זה יהיה גוש ג"כ יתפשט בכלו בלי הטעם של צלול והכל הקדירה.

ואם יכסה מיד את הקדירה לדעת הרמ"א סגי ואין צריך שיכסה וינער מתחילה ועד סוף, ובדעת המחבר לדעת הש"ך צריך מתחילה ועד סוף. ואפי' שע"ז מבטל את הטיפה מותר, ואין נחשב למבטל איסור. וקושית הרע"א שאמאי אינו נחשב למבטל בב"ח קשה גם כאן. ובאופן שאינו מכסה ונמצא שמתבטל כאן איסור בלי כל פעולה, מבואר לקמן במשב"ז בסימן ק"ו סק"ב שצריך להוציא את האיסור מהקדירה כדי שלא תתבטל ואפי' שאין עושה מעשה יש בו משום מבטל איסור.

ד. באופנים של שאלה ב: א. מה הדין אם ודאי לו שניתזו הטיפות רק על החתיכות שחלקן מחוץ לרוטב [ט"ז סק"ג, ש"ך סק"מ].
ב. מה הדין אם אינו יודע כלל היכן ניתזו הטיפות ויש בכל הקדירה ס' כנגד הטיפות או שאין ס'. האם מותר, צריך, כדאי, לערב היטב את כל הקדירה. [ט"ז, רע"א, משב"ז סס, ש"ך סק"מ]. ג. ואם אח"כ כשאכל חתיכה אחת הרגיש בה טעם חלב מה דין

קנין הלכה

אותה חתיכה, ומה דין כל הקדירה, כשיש ס' וכשאינן ס'. [כנ"ל]. ד. מה הדין אם ודאי שזה נפל גם לתוך הרוטב ואינו יודע אם היה ברוטב לבד ס' [משנ"ז סק"ו, רע"א זכה"ג לא יועיל מירון הרע"א]. ה. האם יש הבדל כמה חתיכות היו חלקן מחוץ לרוטב [משנ"ז סק"ו, חו"ד זילוריס סק"ו]. ו. והאם יש הבדל בין בשר עוף לבהמה [כנ"ל]. ז. ומה הדין בכה"ג במי שנדור מין, התבשל בסיר תפוא וניתזו בתוכו כמה טיפות יין, [כנ"ל]. ח. ומה הדין בכה"ג שבבישול שפך יין כשר, ואח"כ ניתזו גם קצת מין שעבר עליו זמן הביעור. ט. בכל האופנים שהזכרו מה דינם בהפסד מרובה והאם יש הבדל בין האופנים. [משנ"ז סק"ו, שפ"ד סק"ט]:

תשובה: בפשטות יסוד מחלוקת המחבר והרמ"א הוא כמבואר לקמן בסימן ק"י אם אמרינן שכל מה שעתידי להתערב נכנס לכלל הספק או לא אמרינן הכי, ולכן לדעת הט"ז גם בכה"ג שחציו מחוץ לרוטב, מאחר וקיי"ל כרש"י וגם אחרי שנבלע בחתיכת בשר ממשיך להתפשט לכל הקדירה, גם בכה"ג הכל בכלל הספק שעתידי להתערב, אבל לדעת הש"ך קיי"ל כר"י בכה"ג שחציה בתוך הרוטב בין מתפשט בכל הקדירה ולא נהיה חנו"ג, אלא שהספק הוא על הכל היכן נפל גם על מה שמחוץ לרוטב, ולהט"ז מיירי כשאינן ס' וצריך לערב דכל ההיתר כאן הוא רק מחמת הטעימה ואם לא יערב ואח"כ יטעם טעם חלב הכל יאסר, אבל אם יש ס' גם אם יטעם טעם חלב בחתיכה אחת רק חתיכה זו תיאסר, וברע"א הקשה דגם אם יש ס' יערב הקדירה כדי שלא תיאסר לו גם אותו חתיכה שיתעם, וכ"כ במשב"ז שודאי אם יטעם תאסר אותו חתיכה, אבל הט"ז מיירי לענין לאסור כל הקדירה, וכן הש"ך כתב גם דיש ס' ויערב כדי שלא תאסר שום חתיכה, ומ"מ לכו"ע מותר לערב את הקדירה מאחר ויש כאן רק ספק ביטול איסור.

אלא שמאחר וכל הטעם של המחבר שמתיר בזה, הוא משום דכל העתיד להתערב נכנס בכלל הספק וזה רק קולא באיסור דרבנן, לכן כתב המשב"ז סק"ו שזה רק באופן שיש ג' חתיכות וספק היכן נפל שמדאורייתא גם אם חתיכה אחת נאסרה בטילה בב' חתיכות המותרות, אבל אם יש ב' חתיכות מאחר והוא ספק דאורייתא של בב"ח איזה חתיכה נאסרה לא מהני שבכלל הקדירה יש ס' לצרפה להתיר, אבל בחו"ד כתב שמאחר ומיירי כשזה מחוץ לרוטב נחשב לצלי. והחוו"ד לשיטתו [דלא כהפמ"ג] שצליה בבב"ח אסור רק מדרבנן, ולכן אם הבשר בקדירה יהיה בשר עוף גם להפמ"ג גם אם יהיו רק שתי חתיכות בשר להמחבר מותר דהוה ספק דרבנן, ומאידך לדעת החו"ד כל זה רק בבב"ח, אבל מי שנדר מין וניתזו טיפות יין על אחת מב' חתיכות שמחוץ לרוטב, גם החו"ד יודה שמאחר והוה ספק דאורייתא גם להמחבר אין כל הקדירה מצטרפת.

אלא שהפמ"ג הקשה אפילו באופן שיש ג' חתיכות, מאחר ויש כאן גם רוטב וביחס לרוטב הרי זה אינו מינו שאיסורו מה"ת, לדעת הש"ך בסימן צ"ח לא אמרינן סלק לאינו מינו הרוטב ויתבטל תחלה החתיכה בב' חתיכות שאינה מינה, א"כ נשאר כאן איסור דאורייתא ולא אמרינן בדאורייתא כל העתיד להתערב ואמאי מותר.

וברע"א תירץ, שמאחר ותחילה נאסרה רק החתיכה דנפלה הטיפה עליה מחוץ לרוטב ואז כבר היתה מעורבת עם שאר החתיכות שהם מינה, ורק אח"כ מתערב באינה מינה, בכה"ג גם לדעת הש"ך אין צריך לסלק ומדאורייתא בטל [וכ"כ גם במשב"ז בסימן צ"ח וצ"ע].

ולפי"ז אם יש צד שחלק מהטיפות נפלו גם לרוטב שאז כל התערובת של המינו של החתיכות והאינו מינו של הרוטב נעשה כאחת, רק מדין סלק אפשר להתיר ולדעת הש"ך מדאורייתא לא אמרינן סלק לא יועיל כל עתיד להתערב להתיר. אלא שהרמ"א בסימן ק"י שחולק על הדין של כל העתיד להתערב מודה שבמקום הפס"מ אמרינן באיסור דרבנן כל העתיד להתערב, ומ"מ כאן לא התיר במקום הפס"מ כמבואר בט"ז והש"ך, שכאן יש עוד טעם לאסור דמאחר וקפילא יכול להכיר ע"י שיטעם כל חתיכה סובר הרמ"א שבכה"ג לא נחשב שהכל בכלל הספק, מאחר ואפשר לטעום ולהכיר ואין כאן ספק אחד על הכל ולכן לא התיר כאן בהפס"מ, ולפי"ז בכה"ג שמעשה באופן המבואר בשו"ע היה שניתזו על תפוא יין כשר ביחד עם יין שעבר עליו הביעור שגם אם העכו"ם יטעם לא נדע שזהו האיסור, כן נכנס הכל לספק ובהפס"מ גם הרמ"א יודה, כמבואר כל זה בקצרה במשב"ז סק"ו, ובשפ"ד סק"י"ג:

ה. בישראל דגים בקדירה והניח כמה דגים אחד על גבי השני, חלק מהדג היה מחוץ לרוטב או מחוץ לקדירה ונדע אח"כ שהדג העליון היה דג טמא. א. מה דין הדג שנגע בו, ומה דין כל הדגים, ב. והאם צריך גם ס' כנגד הכדנ"ט של הדג הראשון [רמ"א, ש"ך סק"ג, רע"א]. ג. וכן אם בישראל בשר בכה"ג וחתך באותה שעה עופות שעדיין לא הוכשרו וניתזו טיפות דם על גבי החתיכה העליונה, או שניתזו על גבי החתיכה העליונה טיפות שמן שעבר עליו זמן הביעור [רמ"א ס"ד, ט"ז סק"ד, ש"ך סק"י"ג, שפ"ד סק"ג, משנ"ז סק"ד]:

קנין הלכה

תשובה: קיי"ל ששמן אוסר בלא רוטב, ולדידן שאין אנו בקיאיין מחמירין שכולם אוסרים בלא רוטב, ומ"מ צריך כדנ"ט, כמבואר כל זה בסימן ק"ה ס"ה ברמ"א, אבל בבלוע גם לדידן אנו בקיאיין לחלק בין כחוש לשמן, ולפי"ז הדג הראשון צריך גם כדנ"ט אלא שאר הדגים אם הם נגעו מצטרפין לס' לבטל, אבל באופן שניתזו טיפות דם או יין איסור ע"ג חתיכה שמחוץ לקדירה, בזה תלוי בטעמים שכאן טיפת חלב מתפשט בכל החתיכה ולא בכל הקדירה, שאם יש מעלה לצלול והבל הקדירה מצד עצמו, לכן אפילו דם שנחשב לכחוש יתפשט ויאסור כולו, וגם לא יצטרך כדנ"ט, אבל אם גם בצלול והבל הקדירה אינו מתפשט בכלו וחלב שאני כמש"כ הט"ז דשמן קצת, או דאיירי בשמן כמש"כ הש"ך א"כ גם דם יאסור רק אותה חתיכה מחמת חומרא ויצטרכו גם כדנ"ט:

ו. בישלו כמה דגים ביחד, ואח"כ לקחו אחד מהדגים ובישלו אותו עם עוד ירקות וכדומה, ונודע אח"כ שאחד הדגים בבישול הראשון היה דג טמא, בסדר השני יש ס' כנגד חלק היחסי שהיה בבישול הראשון מהדג הטמא, אבל אין ס' כנגד כל הדג הטהור שהתבשל עמו. מה דין כל הקדירה ודין הדג, מדאורייתא ומדרבנן. [ס"ג, משנ"ז סק"י, חכמ"א כלל מד סק"י, חו"ד ציבורים סק"ט, וצארכה צסימן ק"ו ציבורים, פליתי לגצי אותה חתיכה] וכן מי שבישול תפוא"א לפני הפסח בסיר של חמץ ואח"כ הכניס בטעות אחד מהם לתוך סיר מלא של תבשיל לפסח שודאי יש יותר מס' כנגד החמץ מה דין כל הקדירה ומה דין התפוא"א הראשון [שפ"ד סק"י ח]:

תשובה: לדידן דאמרינן חנ"ג בשאר איסורים, כל הנפק"מ במה שהחתיכה עצמה נשארת אסורה הוא אם בהפס"מ כשנודע התערובת רק אחרי שכבר יש יותר מס' לא אמרינן חנ"ג, דלא כהש"ך בסימן צ"ט סקט"ו שסובר שאמרינן חנ"ג, שבזה החתיכה עצמה נשארת אסורה מדרבנן. ולהלכה בפ"ת שם הביא מהרע"א לדון בזה ובכוונת הפמ"ג שם, ובחכמ"א כלל מד סק"י כתב שבשאר איסורים בהפס"מ אפשר להקל.

אמנם בחו"ד ביאורים סק"ט ובארוכה בסימן ק"ו מבואר שאפשר לסוחטו דאורייתא כלומר שהחתיכה עצמה תישאר אסורה מדאורייתא. - וכן נפק"מ בחמץ שנבלע בחתיכה לפני הפסח ונתבשלה שוב לפני הפסח ביותר מס', שאפילו שלפני הפסח לא נהיה חנ"ג, מ"מ החתיכה עצמה נשארת אסורה. שפ"ד סק"י א.

אמנם כל זה רק לדעת הפמ"ג שגם שנבלע בעודו היתר כל שלא טועמו אמרינן אפ"ס אסור, אבל לדעת המהר"ם שהביא הש"ך בסימן צ"ד סקכ"ג כשנתבשל שוב בעודו היתר גם החתיכה עצמה חוזרת להתירה:

ז. טיגן שניצל במחבת וניתזו עליו טיפות חלב והניח עליה אח"כ עוד שניצל. א. מה דינה, ב. האם יש חילוק אם טיגן שם בשר או שומן [מחלוקת ט"ז סק"ו, ש"ך סק"ו, שפ"ד סק"ו, חו"ד ציבורים סק"ה. צית מאיר]. ג. נתערב אח"כ השניצל שניתז עליו החלב בעוד כמה שניצלים, והכניסם בטעות לקדירה שיש ברוטב ס' רק בצירוף השניצלים, מה דין השניצלים והרוטב [ס"ג, ש"ך סק"ט]. ד. מה הדין אם רק נתערב עם עוד שניצל אחד ויש ברוטב ס' רק בצירוף שניצל אחד. [רמ"א ס"ד, ש"ך סקט"ו. משנ"ז סקט"ו]. ה. מה הדין אם אחרי שנתערב השניצל עם עוד שניצל אחד נתערב בהם עוד שניצל אחד [מחלוקת ט"ז וש"ך צסקט"ו וכן מצואר צפרמ"ג צפתיחה להלכות מערובות ח"א פ"א ד"ה המקירה ה"א]. ו. מה הדין אם השניצל היה מבשר עוף ונתערב אח"כ עם עוד שניצלים [חו"ד סימן פ"ז ציבורים סק"ג, הגהות הרע"א שם, חכמ"א כלל נ"ג סקל"ג]:

תשובה: אפילו דקיי"ל שאין בלוע יוצא בלא רוטב, מ"מ לדעת הש"ך בסימן ק"ה גם בשר וחלב שנפרדו לגמרי זה מזה ממשיכים לאסור דלא כדעת הט"ז שם, ולכן לדעת הט"ז בכה"ג שזה רק צליה מאחר והחלב הבלוע אינו יוצא ורק הבשר עובר לחתיכה השניה אינו יכול לאסור וכמש"כ להדיא בסק"ז, אבל לדעת הש"ך אפילו אם החלב אינו יוצא, הבשר עדיין יכול לאסור מחמת עצמו ולכן אוסר כדנ"ט, אלא שמ"מ מאחר ואיסורו רק מחמת בליעה אינו אוסר יותר מכדנ"ט, ומאחר ואיסורו בב"ח נחשב לאסור מחמת עצמו לכן כשנתערבה באחרות והיא חהר"ל אינה בטילה, כמבואר בס"ג, ומ"מ מצטרפות החתיכות עם הרוטב לס' להתיר את הרוטב כמבואר בש"ך סק"ט.

ואפילו אם נתערבה רק עם עוד חתיכה אחת ששניהם אסורות, מאחר וביבש לא אמרינן חנ"ג לכן חתיכה אחת מצטרפת לס' להתיר הרוטב.

ומ"מ אפילו דביבש לא אמרינן חנ"ג ולכן מבואר בש"ך סקט"ז שכל שניתוסף אח"כ הרי זה כנתערב לכתחלה, אבל בט"ז סקט"ז כתב שאם נתערב תחלה שלא ברוב אין צריך אח"כ רוב כנגד כל התערובת הראשון, ומדויק מזה שרק אין צריך רוב כנגד החלק

קנין הלכה

ההיתר אבל אינו כנתערב תחלה ואינה מצטרפת להשלים הרוב כמבואר בפמ"ג בפתיחה להלי' תערוכות.

אלא שבכ"ח דרבנן כתב החו"ד בסימן פ"ז ביאורים סק"ג שלא חשיב איסורו מגופו לענין חהר"ל, וברע"א שם כתב שכל מש"כ שם זה לדעת הש"ך, וגם בזה חולק עליו דגם לדעת הש"ך רק לענין מעמיד בב"ח דרבנן לא חשיב איסורו מגופו, אבל לענין חהר"ל חשיב איסורו מגופו:

ח. מי שצריך לאכול חרובים או תאנים וחושש שיש בהם תולעים האם מותר לו לטחון אותם היטב, והאם שונה אם משעה שקטפו אותם ראה שלא יצא מהם שום תולעת אבל אם יש ודאי שבשעת הטחינה יפרשו ויתרסקו [ש"ך סק"מ, חו"ד זיאוריס סוף סק"ג, שפ"ד צסימן ל"ט סק"ו, אמנם דעת הש"ך הוא כפשוטו כמש"כ צפר"ת סק"ה, וכ"כ זאש"א צסימן תס"ז סק"ד דעת הש"ך]:

תשובה: בש"ך סק"ח כתב שכשנפלה טיפה ואינו ידוע היכן הוה ספק, ולכן מותר לערבו ולבטלו דהוה רק ספק איסור, ולכן גם כאן מותר לטחון את הפירות, אבל בחו"ד סוף סק"ו ביאר שהטעם שמותר לערבו הוא מאחר ועדיין לא איתחזק איסורו, ולפי"ז רק במקום שאפילו אם יש תולעים עדיין לא ודאי שפירשו וכל שלא פירשו עדיין מותרים, מותר לטחון אותם מספק, ובשפ"ד בסימן צ"ט סק"ז כתב שגם ספק איסור אסור לבטל וכ"כ באש"א סימן תס"ז סק"ד, ושם כתב להדיא שדעת הש"ך שמותר לבטל:

ט. מעשה באשה שטיגנה בלינצ'ס לשבועות והיו חלקן עם בשר וחלקן עם גבינה, וטיגנו במחבת ערימה של כמה בשריות והניחו בטעות עליהם אחד שהיתה עם גבינה, א. מה דין כולם, ב. וכן מה הדין שטיגנו כמה שניצלים בשריים במחבת וניתו רק על העליון שבהם חלב, ג. ומה הדין אם נפל על העליון חתיכת גבינה גוש, או גוש חמאה, [ס"ב, ט"ז סק"ג, ש"ך סק"ג, פר"ס סקי"ב, משנ"ז סק"ג, שפ"ד סק"ו-ו, דגול מרצנה כאן, פלימי סק"ג, חו"ד זיאוריס סק"ה, חידושים סק"ד אות ה', רע"א כאן סק"א, סימן ק"ה ס"ו, ט"ז סס סקי"ג, ש"ך שס סקי"ז, זיאור הגר"א שס סקמ"ב]:

תשובה: מאחר ובלוע אינו יוצא בלא רוטב ובבלוע אנו בקיאי, מ"מ כאן מבואר שהטיפת חלב מפעפעת בכל החתיכה, ולדעת הש"ך אם זה בגלל הבל הקדירה וצלול בצלי לא יעבור לשאר חתיכות, ורק חתיכה העליונה תיאסר מחמת אין אנו בקיאי כי אין זה בלוע, ותצטרך ג"כ כדנ"ט מספק, משא"כ בצלול והבל הקדירה. אבל אם הטעם הוא מפני שחלב נחשב שמן קצת גם בשניצלים בכה"ג סגי בס' בלבד.

ומ"מ רק החתיכה עליונה תיאסר דמאחר והיא שמנה קצת מתפשטת רק בחתיכה זו ולא בשאר חתיכות כ"כ הפליתי. אבל בחו"ד כתב שחלב שמן קצת ומתפשט גם לשאר חתיכות, אבל אינו מתפשט בשווה, ולפי"ז שאר חתיכות יאסרו אבל לא יועיל ס' של החתיכות ביחד להתירם.

וכן לדעת הנקודה"כ בסימן ק"ה ששמן שמפעפע מחתיכה לחתיכה אינו אלא לחומרא ולא לקולא אפי' בחמאה לא יצטרפו כל החתיכות להתיר, ודלא כהט"ז שם בסימן ק"ה. אבל אם נפלה חמאה שהיא ודאי שמן הכל יאסר וכשיש ס' בצירוף הכל אין צריך אפי' נטילה.

י. טיגן בטעות חצילים במחבת עם שמן תרומה טמאה, ואח"כ הכניס את החצילים לתוך סיר של מרק ירקות ואין ס' כנגד החצילים, א. מה דין כל הסיר [ק"ד, רמ"א]. ב. ומה הדין אם אח"כ הוציא את החצילים [שפ"ד סימן ל"ט סקי"ג]. ג. ומה הדין אם נשפך או הוציאו מהסיר וודאי שיש ס' כנגד השמן אבל ספק אם היה ס' כנגד החצילים [ש"ך סקי"ב, רע"א]. ד. ומה הדין אם רק ספק אם השמן שנבלע היה אסור או לא [ש"ך סק"מ, חכמ"א כלל מד סקי"ז, פלימי סקי"ז, פר"ת סקי"ו, ומה הדין אם ודאי שלא היה ס' כנגד החצילים אבל ספק אם השמן היה ס' כנגד השמן עיין משנ"ז סימן ע"ב סק"א]. ה. ומה הדין אם אחרי שהחצילים נאסרו טחנו אותם עם עוד ירקות ואין ס' כנגד החצילים אבל זה הפסד מרובה [רע"א, חו"ד זיאוריס סקי"ב, שפ"ד סימן ל"ט סקי"ג]. ו. וכן מי שעירב כמה ביצים ובאחד מהם היה דם ולא היה ס' כנגדו ואפו מזה עוגה, או שרק עשו מזה בצק ויש בבצק ס' ולא בביצים עצמם, והאם יש הבדל בין אם כבר אפו או לא. [ט"ז סקט"ו, ש"ך סקי"ד, משנ"ז סקט"ו, והאם יש חילוק אם צמספת של הצלק לצד יש ס' כנגד הצלפה עם הדס, או שרק צלירוף לציצים הכשרים יש ס', שפ"ד סימן ק"ו סק"א]. ז. ומה הדין אם עשו מהם גלידה ועכשו יש ס' מה דינו [כנ"ל, פ"ת סוף סקי"ב, יד יהודה ארון סקכ"ד]. בכל האופנים המוזכרים

קנין הלכה

בשאלה זו מתי לא מועיל הפס"מ, מתי מועיל, ומתי לא צריך שיהיה הפס"מ כדי להתיר. [רמ"א, ט"ז סקט"ו, משנ"ז שס, חכמ"א כלל מד סק"ט, חו"ד חידושים סק"א]:

י"א. טיגנו סופגניות בשמן ונדע שאחד מהסופגניות היתה של הפרשת החלה, אח"כ עירבבו את השמן עם שמן אחר שביחד יש ס' כנגד ההפרשת חלה וטיגנו בהם עוד סופגניות בכלים שאין מועיל בהם הגעלה, א. מה דין הסופגניות והכלי. ב. ומה הדין אם עירבבו את השמן עם שמן אחר ונתנהו אח"כ לתוך סלטים נזולים או סלטים של חתיכות [ס"ד רמ"א, ט"ז סקט"ו, ש"ך סק"ד, שפ"ד שס, וסימן ק"ו שפ"ד סק"א, ושפ"ד סימן ל"ט סק"ג]:

תשובה: מחלוקת מחבר ורמ"א בחנ"נ בשאר איסורים, אבל אם אח"כ הוציא את החצילים ונשאר רק הפליטה שלהם, מבואר בשפ"ד בסימן צ"ט סק"ג שנחשב ללח בלח שבהפס"מ לא אמרינן חנ"נ, ומ"מ חנ"נ בשאר איסורים הוה רק דרבנן כמבואר בש"ך ולכן בספק אם היה ס' כנגד חנ"נ אבל כנגד האיסור היה ס' מותר, אבל ברע"א הביא דעת התוס' שסברי שהוא דאורייתא.

ואם ספק אם השמן היה אסור או מותר, תלוי בביאור מש"כ הש"ך בסק"ח שכשנפלה טיפת חלב על חתיכה ולא ידוע איזו שלא נהיה חנ"נ, שאם כונתו רק מפני שהכל מצטרף לספק וכמש"כ הט"ז אין כל ראייה לכאן, אבל בחכמ"א כלל מד סק"ז ובפלתו סק"ז ובפר"ת סק"ז ביארו בדבריו גם שיש כאן יסוד שכל שאינו ודאי שיש כאן איסור ונהיה חנ"נ לא נהיה כלל חנ"נ מספק, וא"כ אפילו שיאסור לא יהיה חנ"נ, אבל במשב"ז בסימן ע"ב סק"א כתב שאם יש ספק אם נאסר או לא אבל ודאי שאח"כ רק כנגד החצילים לא היה ס', מאחר ויסוד הספק הוא בדאורייתא אם נאסר או לא, לא מהני שנתגלגל אח"כ לספק חנ"נ דרבנן [ובאמת גם כאן בשפ"ד נראה שלמד שכל היסוד של הש"ך שלא נהיה חנ"נ זה רק מצד שעתיד להתערב].

ואם אחרי שנאסרו החצילים טחנם ונעשו כלח, ברע"א תלה זאת במחלוקת ראשונים מאי שנא יבש מלח אם מפני שמתערב יפה ה"ה בנימוח אח"כ, ואם מפני חשיבותו דינו כיבש, וכ"כ החו"ד ביאורים סק"ב, אבל בשפ"ד בסימן צ"ט סק"ג כתב שחלילה להקל בזה אפילו בהפסד גדול.

ומ"מ אם עשו גלידה מהתערובת כשעדיין לא היה ס' ואח"כ ניתוסף עוד, בפ"ת סוף סק"ב הביא סוברים שכל שלא היה יבש אלא אח"כ נקשר לא דמי לבב"ח ודינו כלח, וביד יהודה כתב שכל שעומד מחמת עצמו לימס לא חשיב יבש ודינו כלח.

ואם נתערבו בלא בישול כגון הביצים לפני האפיה, לדעת הרמ"א אין חילוק בין דרך בישול לבלא בישול, אבל בט"ז כתב בדעת המהרש"ל שבלח בלח בלא בישול אפילו בלא הפסד לא אמרינן חנ"נ, וכ"כ הפמ"ג בהרבה מקומות [עיין לעיל משב"ז סק"א ועוד] שחנ"נ של שאר איסורים זה גזירה אטו בב"ח, ולכן כל שלא כדרך בישול לא גזרו, ולכן גם הביצים הראשונים מצטרפים אח"כ לס', דבכל מקום ואופן שלא אמרינן חנ"נ גם ההיתר הראשון מצטרף לס' כ"כ בשפ"ד סימן ק"ו סק"א.

ומה שאח"כ נתערבו הביצים ביחד עם עוד דברים ונהיה בצק לא הופך אותו לחנ"נ של יבש כיבש, כי הגדרת חנ"נ של לח בלח תלוי רק אם האיסור וההיתר הראשונים נתערבו יפה ע"י לח אפילו אם אח"כ לפני שהיה ס' נתערבו ונבלעו ביב ש דינם כלח, כ"כ במשב"ז סקט"ו.

ומאידך אם קודם עירבו את הביצים ע"י בישול ורק אח"כ ניתוסף עליהם, בזה לדעת המהרש"ל שהביא הט"ז אפילו בהפס"מ נשאר אסור, כן ביאר במשב"ז ובחו"ד חידושים סק"א כונתו משא"כ להרמ"א גם בכה"ג בהפס"מ לא יהיה חנ"נ.

י"ב. בישול קומפוט ממשמשים ונמצא באחד מהם כמה תולעים ואין בו ס' כנגדם. א. מה דינו, ומה דין כל הקומפוט כשאין בה ס' כנגד המשמש [ס"ד רמ"א, ט"ז סק"ג, משנ"ז שס, וזמקוס הפס"מ צהנהגות השואל סדר ג' סקל"ח, דלא כהחו"ד ציבורים סק"ח שטלוי רק צמולדה]: ב. ומה הדין אם אח"כ טחנו את כל הקומפוט ועירבו אותו בעוד אחרים [רע"א כאן, שפ"ד סימן ל"ט סק"ג]: ג. ומה הדין אם יש ס' במשמש עצמו כנגד התולעים האם הוא עצמו גם מותר, [חו"ד חידושים סק"ט, ועיין משנ"ז סק"ד וז"ע]:

תשובה: באיסור דבוק נאמרו ב' טעמים, או מפני שממהר לבלוע או מפני שחיישינן שהיתה בחוץ לבד שעה אחת. דעת הט"ז שהחשש של ממהר לבלוע נאמר רק בדבוק ממש, אבל אם מקיפו מכל צד רק חיישינן שהיתה פעם אחת לבדה בחוץ וחשש זה הוא רק באיסור דאורייתא, ולכן בתולעים במשמש לדעת הט"ז מסתפק הפמ"ג אם המשמש עצמו יאסר אבל כל הקדירה מותרת. אבל במשב"ז חולק שמאחר וכל הקדירה איסורו נתגלגל מספק דאורייתא דינה כדאורייתא ואסורה חוץ מבהפס"מ.

קנין הלכה

ואם במשמש עצמו יש ס' כנגד התולעים נסתפק במשב"ז אם צריך כדי נטילה מאחר וחיישינן שהיתה פ"א בחוץ, אבל לדעת החו"ד כל שאינו בתולדה לא אמרינן דבוק. ומ"מ כל החתיכה עצמה אסורה מדאורייתא דחיישינן שהיתה בחוץ ואפ"ס דאורייתא. - ואם אח"כ טחנו את הכל נתבאר לעיל בשאלה י' דעת הרע"א. והשפ"ד בזה. - אמנם אין דין זה בכל התולעים דבסימן פ"ד מבואר שלדעת הט"ז תולעים דינם ככל הפוגמים שאינם צריכים ס', וכבר האיר כן הב"מ.

י"ג. קנה קופסת שימורים של אפרסקים, משמש וכדו' ומצא באחד מהם תולעים, מה דינו. ומה דין שאר כל מה שהיה בקופסא. [כנ"ל, משב"ז סקט"ו, שפ"ד סימן ס"ט סוף סק"ס, חכמ"א כלל מ"ד דין י"ג, ועיין ציד יהודה סימן ע"ג ארוך סוף סק"א, משמרת שלום חידושי דינים בסימן ק"ה סק"ג צארוכה]:

תשובה: מאחר וגם בכבוש אמרינן דבוק, לכן המשמש עצמו נאסר ונהי' חנ"נ שלא ע"י בישול שזה מחלוקת רמ"א, מהרש"ל, ט"ז ועוד שהובא בשאלה י'. כ"כ במשב"ז סקט"ו. ובשפ"ד צ"ו סק"ט, אבל בשפ"ד בסימן ס"ט סוף סק"ס כתב שדם שנבלע בחתיכה אינו נחשב דבוק, וביד יהודה בסימן ע"ב ארוך סק"א חולק שלא שייך דבוק בכבוש. ובמשמרת שלום חידושי דינים סוף סימן ק"ה דין י"ג דחה דבריו עי"ש.

י"ד. טיגנו סופגניות חלביות בשמן ואח"כ לקחו את השמן וטיגנו בו שניצל, לאחר מכן לקחו את השמן עירבבו אותו ולא ע"י בישול] עם עוד שמן וביחד היה ס' כנגד השניצל הכניסו את זה לסיר ושהה שם מעל"ע, וא"א להגעיל את הכלי, אח"כ לקחו את השמן ועירבבו אותו בהרבה מאכלים ויש ס' רק כנגד השמן הראשון. [ס"ד, רמ"א, ש"ך סקט"ו, פ"ת סימן פ"ז סק"ו, משב"ז סקט"ו, שפ"ד בסימן פ"ז סק"ו]:

תשובה: ה"ז חנ"נ של בב"ח ולח בהפס"מ, ומ"מ גם בכה"ג לא מקילין כמבואר במשב"ז כאן, ובש"ך סקט"ו, אלא שמאחר ונהי' רק ע"י טיגון במקום הפס"מ י"א שטיגון לא חשיב בב"ח דאורייתא, וא"כ דינו כחנ"נ של בב"ח דרבנן לח בלח והפס"מ שמבואר בשפ"ד סקט"ו. ובשפ"ד סימן פ"ז סק"ג שאסור.

וכאן שאח"כ ערבבו את השמן עם עוד שמן של ע"י בישול, נחלקו בזה ביד יהודה סימן ס"ט ארוך סק"כ כתב גם בדעת הפמ"ג שנהיה חנ"נ, של בב"ח. וכ"כ בנוב"י תנינא יור"ד נ"ו סד"ה ועי"ש אבל בשפ"ד סימן צ"ד סק"ח נראה שסובר שלא נהי' חנ"נ. ובחכמ"א כלל מ"ד סק"ג הביא בזה ב' דעות.

ט"ו. הוציאו מהפריזר מרק עוף קפוא, וחשבו שזה מרק ירקות וחיממו אותו בסיר חלבי בן יומו, ולאחר מכן עירבבו אותו עם מרק ירקות שיש בו ס' כנגד כמות החלב שהיה בלוע ב"י בסיר, ואח"כ עירבבו ממרק זה במאכל אחר, א. מה דינו. ב. ואם חיממו אותו שוב בסיר פרוה עם עוד ירקות וכדומה, מה דין המאכלים והסיר שא"א להגעילו [ס"ד רמ"א, ט"ז בסימן ז' סק"ד, ושפ"ד סק"ז, סק"ד, סקט"ו, זיאור הגר"א סק"א, חו"ד זיאוריס סק"א, פ"ת סק"ו, חכמ"א כלל מד סק"ג, נ"א סק"ד]:

תשובה: ה"ז חנ"נ של בב"ח דרבנן שלדעת הט"ז בסימן צ' סק"ב וביאור הגר"א שם, נחלקו בזה המחבר והרמ"א, ובפר"ח פסק כהרמ"א, ולדעת הרע"א שם גם לדעת המחבר אמרינן בזה חנ"נ. אבל לדידן חנ"נ בב"ח גם לח בלח והפס"מ אמרינן חנ"נ כמבואר בשאלה י"ד. ובחכמ"א כלל מ"ד סק"ג העמיד את זה להלכה כמחלוקת אי אמרינן חנ"נ.

אלא שאם אח"כ חזר ועירב את המרק הזה עם עוד ירקות, ה"ז חנ"נ הבא מכח בב"ח שלדעת המחבר דינו כבב"ח ולדעת הש"ך בסימן צ"ד ה"ז חנ"נ של שאר איסורים. ומ"מ לכו"ע בהפס"מ דינו ככל לח בלח כמבואר במשב"ז בסימן צ"ט סק"ב, אבל לדעת החו"ד כאן ביאורים סק"א ובסימן צ"ד חידושים סק"א דינו כחנ"נ של בב"ח שאוסר בלח אפי' בהפס"מ.

ט"ז. בישלו קרעפלאך עם מילוי בשר וכבד, ונודע שהכניסו באחד מהם כבד שעדיין לא נצלה ויש ס' רק כנגד המילוי ולא כנגד כולו, א. מה דינו ודין כל הקדירה. ב. והאם יש הבדל אם הוא היה סתום לגמרי או שהיה מחורר קצת. ג. ומה הדין כשנודע שהבשר שהיה ממולא באחד מהקרעפלאך היה טריפה [ס"ד רמ"א, ט"ז סק"ז, משב"ז שס, ש"ך בסימן ע"ג סק"ה, חו"ד חידושים סק"ט, שפ"ד בסימן ע"ג סק"ח ומשב"ז שס סק"ו]:

תשובה: דם שבישלו דרבנן, וטריפה דאורייתא, ולכן במילוי של כבד זה רק דרבנן, וכל טעם דבוק רק שממהר לבלוע משא"כ במילוי של טריפה שגם חשש שמא היה בחוץ, ולכן אם יש חורים לא אמרינן שממהר לבלוע ולא נהיה דבוק, אבל אם סתום מכל

קנין הלכה

צד לדעת הפמ"ג יש את הטעם של ממהר לבלוע אפי' אם אינו דבוק בתולדה, אבל לדעת החו"ד כל שאינו דבוק בתולדה ממש אין ממהר לבלוע, ומ"מ החתיכה עצמה אסורה. אבל במילוי טריפה יש גם החשש של שמא היתה בחוץ ואסור. אמנם בשפ"ד בסימן ע"ב סק"ח ובמשב"ז שם סק"י מבואר שגם באיסור דרבנן יש החשש שהיתה בחוץ וצ"ע.

י"ו. בישלו תפוחים אחרי שחתכו אותם לחתיכות קטנות והתפוחים היו מרוחים בשומן אסור, מה דין התפוחים, ומה דין המים שלהם כשעירבו אותם במים אחרים. [ס"ד, ט"ו סק"י"ג, משצ"ז שס, חו"ד זיאו"ר סק"ת, יד יהודה צסימן ע"ג ארוך סק"י"ג]:

תשובה: הכל כבשאלה טז שכאן אם האיטור המרוח הוא איטור דאורייתא יש לחשש של היתה בחוץ, אבל דבוק ממש אינו דאינו בתולדה, ולכאורה ה"ז כדבוק ע"י בישול שכתב בשפ"ד בסימן ע"ב סק"י"ז שאינו נחשב לדבוק.

י"ח. מלחו כמה דגים ביחד ואח"כ גילו שבתוך אחד מהם היה מלא תולעים ואין בדג עצמו ס' כנגדו, א. מה דינו, ודין שאר החתיכות. ב. מה דינם בהפס"מ. ג. ומה הדין אם אח"כ בישלו אותם [ש"ך סקט"ו, שפ"ד שס רע"א על הש"ך ורע"א צסימן ק"ה על סעיף ט' עיי"ש היטב]. הנהגות הנשאל מ"ג סקל"ח. ד. והאם יש הבדל אם מלחו אותם אחד ע"ג השני או שהכניסו את כולם לתוך כלי ומלחו אותם שם מלח [כנ"ל, ומשצ"ז סק"י"ג]. ה. וכן אם מלחו כמה עופות ביחד ואח"כ גילו שאחד מהם היה בתוכו לב [כנ"ל]. ו. ומה הדין אם בין אם מצאו שילד הניח בטעות בתוך הברש שנמלח חתיכת גבינה. [שפ"ד סק"י"ז, חכמ"א כלל מד סק"י"ג]:

תשובה: קיי"ל שבמליחה בשאר איטורים בהפס"מ לא אמרינן חנ"נ, אבל דבוק אם אין חשש שהיתה פעם אחת לבדה וכל החשש הוא על שממהר לבלוע בזה במקום הפסד לא אמרינן דבוק, אבל אם יש חשש שהיתה פעם אחת בחוץ לבדה גם במקום הפסד אמרינן דבוק,

וכל זה רק לגבי שאר חתיכות אבל החתיכה עצמה שנמלחה עמה נשאת אסורה, כל זה מבואר בשפ"ד, וברע"א הביאו וכתב שיל"ע לדינא. אלא שיש לדון אם כונתו להסתפק להתיר אפי' חתיכה זו, או להתיר אפי' שלא במקום הפסד את שאר החתיכות.

אבל כל זה אם רק נמלחו, אבל אם אח"כ נתבשלו הרי זה ככל חנ"נ שע"י בישול שאסור כמבואר בפרמ"ג בפתיחה להלכות מליחה, וברע"א.

וכל זה בשאר איטורים, אבל אם הכניסו בטעות גבינה בתוך המליחה לדעת השפ"ד אין להקל בזה כלל ובחמ"א מיקל גם בזה.

י"ט. בישלו בפסח תפוא וכו' ועירבבו בטעות עם כף של חמץ שהיה ס' כנגדה, לקחו אח"כ תפוא אחד מהסיר והכניסו לקדירה אחרת והוציאו אותה, ויש ס' כנגד החתיכה, או אין ס' כנגדה, מה דינה, [ט"ו, נקוה"כ, רע"א צסימן ק"ו ד"ה והנה, משצ"ז סקט"ו, וחוו"ד חידושים סק"י"ג וזיאו"ר סק"י"ג, והגהות רע"א עליו א"ס נר"ך ס' כנגדה, משצ"ז סימן תס"ז סק"י"ז, שעה"ל שס סקס"ז, ועיין היטב בחו"א יור"ד סימן לד סק"א-ד, וז"ל יהודה ארוך סק"י"ז ד"ה והנה שזיאו"ר דברי הט"ו צאופן אחר והנפק"מ בזה להלכה]:

תשובה: לדעת הט"ז משהו אינו נפלט כלל, ולדעת הש"ך נפלט אלא שנחשב לאינו מינו, ולכן במקום שרק מינו אוסר כגון בער"פ או דשיל"מ אינו אוסר, אבל בפסח עצמו יאסור בגלל המשהו הבלוע, ולדעת הט"ז שאינו נפלט, מ"מ צריך שבתערובת השניה יהיה ס' כנגד מה שבלוע בתפוא הראשון שנאסר שהוא אינו מצטרף להתיר, אבל המשב"ז כאן וכן הרע"א על החו"ד שביאר דברי הט"ז חולקים, שודאי שגם התפוא הראשון מצטרף להתיר אפי' שהוא עצמו אסור מחמת המשהו הבלוע בו. ובמשב"ז בסימן תס"ז סוף סק"י"ז כתב שאין לגעור במי שמקל כהט"ז. ובשעה"צ שם סקס"ז התיר בהפס"מ אפי' באכילה. וכן מבואר להלכה ברע"א לקמן בסימן ק"ו.

וכל זה לפי ביאורם בדעת הט"ז, אבל היד יהודה והחזו"א ביארו שגם לדעת הט"ז כהנקה"כ שמשוה ג"כ יכול ליפלט, אלא שאפי' שנפלט ומתערב ס"ל להט"ז שהוא קלוש ואין בכוחו לאסור, ולכן זה רק אם תחלת איטורו הי' רק ע"י משהו, אבל מאכל שנאסר ע"י נתינת טעם ממש ואח"כ טעמו שאין בו טעם ונפלה לקדירה אחרת אוסרת את אותה קדירה, דגם המשהו הבלוע בה נפלט עמה ולא שייך בזה אין הנאסר, אבל לפירוש הפמ"ג, חו"ד, רע"א, שאין יוצא כלל לא יאסור המאכל את הקדירה השניה מדין אין הנאסר וכמש"כ הרע"א להדיא לקמן בסימן ק"ו.

קנין הלכה

כ. נפל פירור חמץ לתוך מים בפסח, ומים אלו נתערבבו שוב במים יותר מס' כנגד כל המים מה דינם. ומה הדין אם בישל אח"כ במים אלו מאכל מה דינו של המאכל, וכן מי שהתערבבו לו ביו"ט מים שיצאו מהמזגן לתוך מים אחרים, לקח מעט מאותם מים ובישל בהם מאכלים אחרים, מה דין המרק ודין המאכל, ומה הדין אם בישל את המאכל שוב עם מאכלים אחרים [ט"ו], נקוה"כ, משצ"ו סקט"ו, חו"ד סקי"צ]:

תשובה: לדעת הט"ז משהו אין בכוחו לצאת, אבל בתערובת של לח ממשיך להתפשט בכל המקומות. ולדעת הש"ך ממשיך לצאת, אלא שמאחר ואינו עושה חנ"נ ומעורב עם היתר נחשב כתערובת של אינו מינו, ולכן במקום שגם אינו מינו אוסר במשהו כגון בחמץ אוסר, אבל במקום שאוסר רק במינו כגון בדשיל"מ אינו אוסר. ומ"מ אם התערובת השני' היא גם לח נחשב שהוא עצמו מעורב בכל מקום ונחשב מינו ולא בטיל, ולכן במים בפסח שממשיכים להתערב בכל מקום ולאסור, אפי' אם נתבשלו עם תפו"א ואח"כ תפו"א זה נתבשל במקום אחר, מאחר שמהו יוצא ובפסח אוסר גם באינו מינו נאסר המאכל השני, ולדעת הט"ז בתערובת הראשונה לתוך התפו"א שזה לח מגיע לכל מקום אבל מתוך התפו"א אינו נפלט. אבל במים של המזגן שלא בטיל מחמת דשיל"מ שזה רק במינו, אז המים כל זמן שמתערבים עם עוד מים נחשבים למינו ולעולם לא בטיל ואוסר את המאכל, אבל אח"כ ממאכל זה לצאת אפי' שיוצא אבל כח אחר מעורב בו ונחשב לאינו מינו, ובטיל.